

BULAŞICI HASTALIKLARA İLİŞKİN TEDBİRLERE AYKIRI DAVRANMA SUÇU (TCK. MD. 195)

THE CRIME OF VIOLATING THE MEASURES RELATED TO
INFECTIOUS DISEASES (TCC ART 195)

Hüseyin ACAR*

Özet: Tarih boyunca çeşitli salgın hastalıklarla mücadele eden insanoğlunun yerleşik hayata geçmesi ve toplumlar arasındaki etkileşimin artması ile birlikte salgınların yayılma hızı da artmıştır. 2019 yılının Aralık ayının sonunda gündemi, yaşamı ve gelecekle ilgili beklentilerimizi değiştiren yeni bir salgın hastalıkla tanıştık. Yeni tip Korona virüs COVID-19 olarak adlandırılan bu salgın, insan sağlığı bakımından sebebiyet verdiği derin sorunların yanında toplumsal ilişkileri, davranış kalıplarını, sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik alt yapıyı köklü şekilde etkileyecek sonuçlar doğurmuştur. Bütün dünyada etkisini uzun yıllar hissettirecek ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi (küresel salgın) olarak ilan edilen COVID-19 virüsü salgınının önüne geçebilmek amacıyla yetkili makamlar tarafından çeşitli tedbirler alınmaktadır. Bu tür bulaşıcı hastalıklarla mücadelede kamu sağlığının korunması amacıyla, bulaşıcı hastalığa yakalanan ya da bulaşıcı hastalıktan dolayı ölmüş olan kişinin bulunduğu yere ilişkin olarak yetkili makamlar tarafından alınan karantina tedbirlerine aykırı hareket edilmesi suç olarak nitelendirilmiş olup 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 195. maddesinde "Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu" başlığı altında düzenlenmiştir. Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirleri ihlal etmeye elverişli olması şartıyla ortaya çıkan bu suç tipinin aktif ya da pasif hareketlerle gerçekleştirilmesi mümkündür. Hastalığın başkalarına bulaştırılması ya da hastalıktan dolayı bazı kişilerin zarar görmüş olması suçun tamamlanması için gerekli değildir. Yetkili makamlar tarafından alınan karantina tedbirlerine aykırı hareket edilmesiyle suç tamamlanmış olur. Bu çalışmada TCK'nın 195. maddesinde yer verilen bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu temel hatlarıyla değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bulaşıcı Hastalık, Kanunilik İlkesi, Kamu Sağlığı, Karantina Tedbirleri, Tedbirlerin İhlal Edilmesi

Abstract: With the sedentary life of human beings who struggled with various epidemic diseases during history and the increase in interaction between societies, the rate of spread of epidemics has also increased. At the end of December 2019, we met a new epi-

* Av. Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, acar-huseyin@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4424-7219, Makalenin Gönderim Tarihi: 20.10.2021, Kabul Tarihi: 09.11.2021

demic that changed our agenda, life and our expectations related to future. This epidemic, which is called the corona virus COVID-19, has revealed consequences that will radically affect social relations, behavior patterns, social, political, cultural and economic infrastructure, as well as the deep problems it has caused in terms of human health. Various measures are taken by the competent authorities in order to prevent the COVID-19 virus epidemic, which will be felt all over the world for many years and declared as a pandemic (global epidemic) by the World Health Organization. In order to protect public health in the fight against such contagious diseases, acting contrary to the quarantine measures taken by the competent authorities regarding the location of the person who has contracted a contagious disease or died due to a communicable disease is regulated as a crime, and regulated in Article 195 of the Turkish Penal Code under the title of "The Crime of Violating the Measures Related to Infectious Diseases".

Provided that such conduct is suitable to violate the measures regarding infectious diseases, it is possible for this type of crime to be carried out with active or passive actions. The transmission of the disease to others or actual harm being caused to others is not necessary for the completion of the crime. The crime is completed by violating the quarantine measures taken by the competent administrative authorities. Although the type of crime in Article 195 of the TCK is not subject to complaint, a prison sentence is envisaged as its sanction.

Keywords: Infectiousdisease, Principle of Legality, Publichealth, Quarantinemeasures, Violation of Measures

GİRİŞ

2019 yılının Aralık ayının sonunda Çin Halk Cumhuriyeti'nde yeni tip Korona virüs (COVID- 19) salgın hastalığının ortaya çıkması ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi (küresel salgın) olarak kabul edilmesi sonrasında 2020 yılının Mart ayının ortalarından itibaren (COVID- 19) salgın hastalığı Türkiye'de de gündemin ön sıralarında yer almaya başlamıştır. Basın ve sosyal medyaya yansıyan karantina önlemlerine dönük kamuoyu açıklamalarında sıklıkla TCK'nın 195. maddesine vurgu yapılır olmuştur. Önümüzdeki süreçte adli merciler önüne gelecek bu kapsamdaki olaylarda uygulanması muhtemel diğer ceza hukuku yaptırımlarının yanı sıra söz konusu ceza normunun incelenmesi konunun güncelliğini koruması nedeniyle önem arz etmektedir.¹

¹ Murat R. Önok, "Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu (TCK m. 195)", *Anayasa Hukuku Dergisi*, Y. 2020, C. 9, S. 17, s. 149-150.

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu 5237 sayılı TCK'nın "Özel Hükümler" başlıklı ikinci kitabının "Topluma Karşı Suçlar" başlıklı üçüncü kısmının üçüncü bölümünde "Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar" başlığı altında 195. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddede "Bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan tedbirlere uymayan kişi, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" hükmüne yer verilmiştir. Madde gerekçesinde ise "Maddede, bulaşıcı hastalıklara yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş bulunan kimselerin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan tedbirlere uyulmaması, suç olarak tanımlanmıştır. Böylece kamu sağlığının korunması amacı güdülmektedir" ifadeleri yer almaktadır.²

Söz konusu düzenlemeye göre yetkili makamlarca bulaşıcı hastalığa yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına karar verilmesine rağmen bu tedbirlere uymayarak kamunun sağlığını tehlikeye atan kişilerin fiil ve hareketlerinin kanun koyucu tarafından engellenmesi amaçlanmıştır.³

I. KANUNİ DÜZENLEME

Kanuni düzenlemeler getirerek gerekli tedbirlerin alınması suretiyle kamu sağlığının korunması tüm toplumlar için öncelikli ve önemli konular arasındadır. Anayasamızın 56. maddesi "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir" hükmünü içermektedir. Koruma ödevi yükleyen anayasamızın bu hükmü insan hakkı olarak yaşam hakkının ancak sağlıklı ve dengeli bir çevrede gerçekleşebileceğini belirtmektedir.⁴ 1593 sayılı Umumi

² TBMM, Dönem, 22, Yasama Y. 2, Sıra S. 664, s. 592; İzzet Özgenç, Gazi Şerhi, Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005, s. 941.

³ Özlem Y. Çakmut, "Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu", Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan, İstanbul, 1. Baskı, Beta Yayıncılık, C. I, 2014, s. 543-544.

⁴ Anayasa'da genel sınırlandırma nedenleri kaldırıldığı için "genel sağlığın korunması" nedeninin yer almadığı bazı hak ve özgürlükler bakımından sınırlamaların meşru amacı yönünden birtakım sorunların ortaya çıkabildiği, bu sorunlar, yorum yoluyla belli ölçüde aşılabiliyorsa da açık bir düzenlemeye yer verilmesinin netlik sağlayabileceği belirtilerek, bunun için Anayasa'nın sağlık hizmetleri ve

Hıfzıssıhha Kanunu'nun 1. maddesinde halkın sağlığına zarar veren tüm hastalıklarla mücadele etmenin kamu hizmetinin gereklerinden olduğu ifade edilmiştir. Yine 5237 sayılı Türk Ceza Kanunumuzun 1. maddesinde kamu sağlığının korunması, kanunun amaçları arasında sayılmıştır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi kanun koyucu tarafından, 5237 sayılı Kanun'un 195. maddesinde yer alan bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunda, bulaşıcı hastalığa yakalanmış ya da hastalık dolayısıyla ölmüş kişinin bulunduğu yerde yetkili makamlarca uygulanmasına karar verilmiş karantina tedbirlerine uyulmaması kamu sağlığının korunması amacı güdülererek yaptırım altına alınmıştır.⁵

5237 sayılı Kanun'un 195. maddesinde belirtilen suçun oluşabilmesi için birtakım şartların bir arada gerçekleşmesi gerekir Suçun maddi unsurunun oluşabilmesi için somut olayda öncelikle mevcut bir bulaşıcı hastalık olmalıdır. Bulaşıcı hastalığın türü, yayılma şekli veya kapsadığı alan önem arz etmez.⁶ Bulaşıcı Hastalıklar Sürveyans ve Kontrol Esasları Yönetmeliğinin 4. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde Bulaşıcı hastalık; *"Enfekte olmuş bir kişi ile doğrudan temas yoluyla veya bir vektör, hayvan, ürün veya çevreye maruz kalma gibi dolaylı yollardan veya bulaşıcı madde ile kirlenmiş olan sıvı alışverişi yolu ile insandan insana bulaşan, bir mikroorganizma veya onun toksik ürünlerine bağlı olarak ortaya çıkan hastalık"* olarak tanımlanmıştır.⁷ Salgın kavramı, ise

çevrenin korunması başlıklı 56'ncı maddesine, temel hak ve özgürlüklerin tehlikeli salgın hastalıkların önlenmesi amacıyla sınırlandırılabilmesine dair bir hüküm eklenmesi önerilmektedir; Tolga Şirin, "Tehlikeli Salgın Hastalıklarla Anayasal Mücadeleye Giriş," *Anayasa Hukuku Dergisi*, 2020, C. 9, S. 17, s. 132.

⁵ Zeki Hafızoğulları/Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Toplama Karşı Suçlar*, USA Yayınevi, Ankara, 2017, s. 128; Osman Yaşar/Hasan Tahsin Gökcan/Mustafa Artuç, *Yorumlu ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu*, C. IV, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2014, s. 6035; Ali Parlar/Muzafer Hatipoğlu, *Türk Ceza Kanunu Yorumu*, Yayın Matbaacılık, 2. Cilt, (Madde 141-345), Ankara, 2007, s. 1463; Necati Meran, *Açıklamalı İçtihatlı Yeni Türk Ceza Kanun*, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2007, s. 971; İsmail Malkoç, *Açıklamalı Türk Ceza Kanunu* Cilt 3, (Madde 150-241), Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2013, s. 3232; Çetin Arslan/Bahattin Azizağaoğlu, *Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi*, Asil Yayınevi, Ankara, 2004, s. 818; Çakmut, s. 544.

⁶ Recep Kahraman, "Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu (TCK md 195)," *Y. 2020, C. 78. S. 2, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, s. 744.

⁷ Önok, s. 162; Yönetmeliğin Ek-1 Sayılı Bildirime Esas Bulaşıcı Hastalıklar

sözlükte “kısa zamanda çevredeki insan, hayvan veya bitkilerin büyük bir bölümüne bulaşan”, “müstevli” ve “bir hastalığın veya başka bir durumun yaygınlaşması ve birçok kimseye birden bulaşması” olarak tanımlanmıştır.⁸ Görüldüğü gibi bulaşıcılık, bir hastalığın niteliğini, salgın ise bulaşıcı hastalığın niceliksel yaygınlığını ifade etmektedir.⁹

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunda karantina tedbirlerinin alınabilmesi için hastalık yapıcı kaynağın saptanması yeterli değildir. Burada aranması gereken ikinci unsur bulaşıcı hastalığa bağlı olarak en az bir kişinin hastalanmış ya da ölmüş olmasıdır.¹⁰ Bulaşıcı hastalığın geniş toplum kesimlerine ulaşması ya da toplumun belli bir kısmının hastalıktan etkilenmiş olması gerekli değildir.¹¹

Bir bölgede bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş bir kişinin bulunmasına rağmen yetkili makamlarca karantina ilan edilmemiş ya da bir yerde bulaşıcı hastalığa yakalanmış veya bu hastalıktan dolayı ölmüş bir kişi olmadığı hâlde yetkili makamlarca karantina ilân edilmiş ise, TCK’nın 195. maddesi kapsamında alınan tedbirlere uyulmaması nedeniyle suç oluşmayacaktır.¹²

Suçla ilişkin bulunması gereken bir diğer unsur ise hastalığa yakalanan ya da hastalıktan dolayı ölmüş bulunan kimsenin bulunduğu yere ilişkin olarak, bulaşıcı hastalığın yayılmasını önlemek amacıyla idari makamlar tarafından karantina tedbirlerinin alınmış olmasıdır.¹³ Söz konusu karantina tedbirleri, kişiye değil hastalığın bulunduğu yere ilişkin olarak alınmaktadır.¹⁴ Karantina tedbirlerini almaya yetkili idari makamlar 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun 69. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu madde-

Listesi’nde hangi bulaşıcı hastalıkların bildirim esas bulaşıcı hastalık olarak sayıldığı liste halinde belirtilmiştir. COVID-19 virüsü söz konusu listenin 50’nci sırasında bulaşıcı hastalık olarak yer almaktadır; Kahraman, s. 744; dn. 16.

⁸ Tdk Türkçe Sözlük, 11. Baskı, Ankara, 2011, s. 2018.

⁹ Şirin, s. 53, dn. 18.

¹⁰ Tuğba Bayzıt, COVID-19 Salgınının Hukuki Boyutu (Editör Muhammet Özkes), Onikilevha Yayınevi, İstanbul, 2020, s. 867.

¹¹ Zeynel Temel Kangal, “Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu”, *Özel Ceza Hukuku Cilt V*, Onikilevha Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 438.

¹² Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6036- 6037.

¹³ Kahraman, s. 745.

¹⁴ Önok, s. 163.

de karantina tedbirlerini ve kapsamını belirleme konusunda yetkili olduğu ifade edilen *sıhhat memurlarının kimler olduğu aynı kanunun 303. maddesinde “Devlet, belediye ve idarei hususiye işlerinde kullanılan tabipler ve Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaletinin lüzum göreceği ve mezuniyet vereceği hususlarda tabiplerin maiyetinde bulunan küçük sıhhat memurlarıdır”* şeklinde belirtilmiştir.¹⁵ 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun 66., 67., 72., 73. maddelerinde karantina kapsamına alılabilecek tedbirler açıklanmıştır.¹⁶

Karantina sözlükte *“Bulaşıcı bir hastalığın yayılmasını önlemek için belli bir bölgenin veya yerin kontrol altında tutulup giriş çıkışların engellenmesi biçiminde uygulanan sağlık önlemi”* olarak tanımlanmaktadır.¹⁷ Genel anlamda “karantina” kelimesi bulaşıcı bir hastalığın yayılmasını engelleme amacını taşıyan birtakım kısıtlamaları ifade etmek için kullanılır.¹⁸

TCK’nın 195. maddesinde yer alan *“hastalığa yakalanmış ya da hastalıktan dolayı ölmüş kişinin bulunduğu yer”* ifadesine göre karantina tedbirlerinin yalnızca bulaşıcı hastalığa yakalanmış ya da hastalıktan dolayı ölmüş olan kişinin bulunduğu yerle sınırlı bir alanda uygulanan önlemler olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹ Diğer bir ifadeyle kanun koyucu karantina dışında alınan tedbirlerin ihlalini suç olarak kabul etmemektedir.²⁰ Nitekim maske takma ya da sosyal mesafe kuralına uyma zorunluluğu gibi bulaşıcı hastalığın ortaya çıkmasını veya yayılmasını önleyici tedbirlerin ihlali halinde bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu oluşmayacaktır.²¹

Yine yetkili makamların çıkardığı düzenleyici işlemler aracılığıyla karantina tedbirleri yerine getirildiğinden burada işlenen suç, idare-

¹⁵ Kahraman, s. 748-749; Önok, s. 168-169.

¹⁶ Önok, s. 169.

¹⁷ TDK Türkçe Sözlük, s. 1320-1321; 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu’nda karantina, “Hastalık veya zararlı organizmaların ülkeye girişini veya ülke içinde yayılmasını önlemek amacıyla, hayvan, hayvansal ürün, bitki, bitkisel ürün ve diğer maddeler ile bulaşma ihtimali bulunan madde ve malzemelerin kontrol altına alınması” şeklinde tanımlanmıştır. (md. 3/1-41). RG.13.10.2010 tarih ve S. 2760.

¹⁸ Kahraman, s. 745.

¹⁹ Önok, s. 164; Kahraman, s. 748.

²⁰ Kahraman, s. 745.

²¹ Kahraman, s. 745.

nin düzenleyici işlemlerine uyulmamasıdır. Bu nedenle düzenleyici işlemin hukuka uygun olmaması halinde yetkili makamlar tarafından alınan karantina tedbirlerine uymamak suç teşkil etmeyecektir.²²

Ultima ratio ilkesine göre ceza hukuku araçlarına en son çare olarak başvurulmalıdır. TCK'nın 195. maddesinde yer alan suç tipine bakıldığında bulaşıcı hastalıklarla mücadelede kanun koyucunun her eylemi cezalandırma yolunu tercih etmediği anlaşılmaktadır.²³ Enhorn/İsveç davasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi "Enhorn kriterleri" olarak bilinen kararında "bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek için kamu sağlığı ve güvenliği yönünden almaları gereken tedbirlerde devletlere doğrudan kişileri özgürlükten yoksun bırakma yetkisi verilmediğini ifade etmiş ve bir kimsenin özgürlüğünden yoksun bırakılmasının "hukukiliğini" değerlendirirken iki temel koşul belirlemiştir. Bunlar; (1) hastalığın kamu sağlığı/güvenliği için "tehlike" oluşturması ve (2) bulaşıcı hastalık taşıyan kişinin zorunlu izolasyona tabi tutulmasıdır. Karantina tedbirlerinin daha düşük tedbirler yetersiz kaldığından ötürü hastalığın yayılmasını önlemek bakımından "son çare" olması gerekir. Bu ölçütler karşılanmadığı anda, özgürlükten yoksun bırakma sona erecektir."²⁴

²² Hafızoğulları/Özen, s. 128.

²³ Kahraman, s. 745.

²⁴ Şirin, s. 50; Dilaver Nişancı, "Salgın Hastalıklar ve Salgın Hastalıklar Özelinde Sağlık Hakkına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Bakış Açısı ile Ulusal Mevzuatın Covid-19 Özelinde Değerlendirilmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y. 2020, S. 150, s. 97; Enhorn/İsveç davasında eşcinsel olan başvuranın HIV pozitif olduğunun tespit edilmesinin ardından, bölge sağlık görevlisi tarafından kendisine verilen muayene randevularına icabet etmemesi üzerine, Bulaşıcı Hastalıklar Kanunu doğrultusunda, idare mahkemesi kararıyla her seferinde altı ayı geçmemek üzere toplam yedi yıl süren ve başvuranın her seferinde firar etmesi nedeniyle fiilen bir buçuk yıl uygulanan hastanede zorunlu izolasyon tedbiriyle ilgilidir. AİHM'ye göre HIV virüsünün kamu sağlığı ve güvenliği yönünden tehlikeli olduğu tartışmasız olmakla birlikte, daha hafif tedbirler uygulanması mümkünken, başvuranın kişi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının virüsün yayılmasını önlemek için son çare olup olmadığının araştırılması gerekmektedir. Mahkeme'ye göre somut dava koşullarında başvuranın HIV virüsünü yaymasını engelleyici diğer önlemler araştırılmadan, zorunlu izolasyona tabi tutulması son çare olarak kabul edilemez. Diğer yandan AİHM, toplam yedi yıl süren ve fiilen bir buçuk yıl başvuranın iradesi dışında hastanede tutulması şeklinde uygulanan zorunlu izolasyonun, HIV virüsünün yayılmasının önlenmesi amacı ile başvuranın kişi özgürlüğünün korunması arasında gözetilmesi gereken adil dengeyi bozduğu kanaatiyle Sözleşme'nin ihlal edildiğine karar vermiştir. Enhorn/İsveç, AİHM, 56529/00, 25.01.2005, § 44.

Diğer taraftan bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunda yer alan düzenlemenin, kamunun sağlığını koruma adına yetersiz kaldığı, kapsamı oldukça dar düzenlendiği için mevcut COVID-19 salgınıyla ortaya çıkan hukuki ihtiyaçları karşılayamadığı, tedbirlerin alındığı yerin neresi olduğunun kanunda yer almaması gerektiği, hükmün işlevsel hale getirilebilmesi için *“bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu yer”* koşulunun kanundan çıkarılması ya da *“bir kimsenin karantina altına alınmasına”* şeklinde bir değişikliğin uygun olacağı,²⁵ zira kuralın mak-sada uygun olmaması halinde, bu hususu dikkate alarak kuralın içeriğini değiştirebilecek olanın kanun koyucu olduğu vurgulanmıştır.²⁶ Öğretide bazı yazarlar tarafından TCK 195. maddenin daha geniş ve kapsayıcı şekilde yeniden tanımlanması gerektiği belirtilerek çeşitli düzenleme teklifleri getirilmiş bu sayede TCK’ nın 195. maddesine atıf yapan 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun 284. maddesi hükmüne de ihtiyaç kalmayacağı ifade edilmiştir.²⁷

II. TCK 195. MADDESİ HÜKMÜNÜN KANUNİLİK İLKESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Öğretide tartışma konusu yapılan TCK’nın 195. maddesi hükmünün kanunilik ilkesine aykırılığı sorununa ve idarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamayacağı yasağına bu çalışmanın amacı dâhilinde değinmekte fayda vardır. Bilindiği gibi hukuk devletinin temel ilkelerinden biri kanunilik ilkesidir. Devletin keyfi ve aşırı müdahalesine karşı vatandaşları korumasız bırakmamak için cezalandırma yetkisinin kullanılmasına sınırlamalar getirilmelidir. Hukuk devleti

²⁵ Kahraman, s. 745; Önok, s. 181.

²⁶ Önok, s.167.

²⁷ Öğretide TCK 195. Maddeye ilişkin Önok tarafından getirilen değişiklik teklifi şu şekildedir; “Bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanan veya yakalandığından şüphelenilen kişinin bulunduğu veya böyle bir hastalığa yol açan maddenin bulunduğu veya bulunduğu şüphelenilen yerin karantina altına alınmasına veya bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanan veya yakalandığından şüphelenilen bir kimsenin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca verilen emirlere veya bu konudaki işlem ve icraata uymayan kişi, üç aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” Önok, s. 182; Söz konusu maddeye ilişkin Kahraman’ın değişiklik teklifi ise şöyledir; “Bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkmasını veya yayılmasını engellemek amacıyla karantina altına almaya yönelik yetkili makamlar tarafından alınan tedbirlere uymayan kişi altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” Kahraman, s. 743.

bireyleri yalnızca ceza hukuku vasıtasıyla korumamalı, aynı zamanda ceza hukukuna karşı da korumalıdır. (Alm. *den Einzelnen nicht nur durch das Strafrecht, sondern auch vor dem Strafrecht schützen*).²⁸

5237 sayılı TCK'nın 2. maddesinin 1. fıkrasında (1) “Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz”, 2. fıkrasında ise (2) “İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz” düzenlemelerine yer verilmiştir. Maddede yer alan kanunilik ilkesine göre, kişi hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınabilmesi için hangi fiillerin suç teşkil ettiğinin ve bu suçu işleyenlerin karşılaşacakları hukuksal yaptırımların (müeyyidelerin) kanunda önceden herhangi bir duraksamaya yer bırakmadan, açık net, anlaşılabilir ve uygulanabilir şekilde kanun koyucu tarafından belirlenmesi gerekmektedir.²⁹ Anayasa Mahkemesi'nin bir kararında da benimsendiği gibi bireyler bu durumda hangi davranışlarının suç teşkil ettiğini öğrenme ve hareketlerini buna göre ayarlama imkânı bulurlar.³⁰ Böylece suç ve cezalarda “kanunilik” ilkesi

²⁸ Claus Roxin, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, Grundlagen, der Aufbau der Verbrechenslehre, 4. Auflage, München, 2006, § 5, kn. 1, s. 138; Bahri Öztürk/Mustafa Ruhan Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 36; kn. 26; Yazar bu belirlemeyi Roxin'in ifade ettiği gibi sadece Ceza Hukuku için değil genel olarak hukuk kuralları olarak kullanmayı tercih etmektedir. Berrin Akbulut, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 98.

²⁹ Mahmut Koca/İlhan Üzülmmez, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 54-55; Timur Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 118; Mehmet Emin Artuk/Ahmet Gökçen/Mehmet Emin Alşahin/Kerim Çakır, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 164; Nur Centel/Hamide Zafer/Özlem Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 6. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s. 56; Kayıhan İçel, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayınları, Yenilenmiş Baskı, İstanbul, 2016, s. 126; İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 132.

³⁰ Veli Özer Özbek/Koray Doğan/Pınar Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara, 2019, s. 66; Koca/Üzülmmez, s. 55; Önok, s. 154; AYM'nin bir kararında: “19. Anayasa'nın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti, bir hukuk devleti olarak nitelendirilmiştir. Hukuk devletinin temel unsurlarından biri de “belirlilik” ilkesidir. Bu ilkeye göre; yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır, uygulanabilir ve nesnel olması, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesi gerekir. Belirlilik ilkesi, hukuksal güvenlikle bağlantılı olup birey, kanun'dan belirli bir kesinlik içinde hangi somut eylem ve olguya hangi hukuksal yaptırımın veya

aracılığıyla *öngörülebilirlik* sağlanmak suretiyle, ceza hukuku alanında hukuki güvenlik korunmuş olur.³¹ Yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 7. maddesinde istisna tanınmış olsa da kanunilik ilkesine yer verilmiştir.³²

Kanunda suç teşkil eden bir fiilin tanımlanıp yaptırım altına alınmasına öğretide “tam ceza kanunu” (Alm. *Vollstrafgesetz*) ya da “kapalı ceza kanunu” (Alm. *Geschlossene Gesetze*) denilmektedir.³³ Tartışmalı olmakla birlikte, bazı durumlarda kanun koyucu suç teşkil eden fiilin karşılığı olan yaptırımı, yani verilecek cezayı göstermekle birlikte söz konusu fiilin ne olduğunu kanunda açıkça tarif etmez. Çizdiği sınırlar dâhilinde, bunun saptanmasını, idari makamlara bırakır.³⁴ Bu sayede yer ve zamana göre gelecekte ortaya çıkabilecek ihtiyaçları karşılamak için değişkenlik gösteren içeriğin belirlenmesinde esneklik sağlanmış olmaktadır. Öğretide bu şekildeki düzenlemelere imkân sağlayan kanunlara “açık ceza kanunu, çerçeve kanun, kör ceza kanunu” gibi (Alm. *Blankettdelikte*) isimler verilmektedir.³⁵

sonucun bağlandığını bilmelidir. Birey ancak bu durumda kendisine düşen yükümlülükleri öngörebilir ve davranışlarını ayarlayabilir.

20. Hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri, hukuk devletinin ön koşullarındandır. Kişilerin hukuki güvenliğini sağlamayı amaçlayan hukuki güvenlik ilkesi; hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar.

21. Belirlilik ilkesi ise yalnızca yasal belirliliği değil daha geniş anlamda hukuki belirliliği de ifade etmektedir. Yasal düzenlemeye dayanarak erişilebilir, bilinebilir ve öngörülebilir olma gibi niteliklere ilişkin gereklilikleri karşılaması koşuluyla mahkeme içtihatları ve yürütmenin düzenleyici işlemleri ile de hukuki belirlilik sağlanabilir. Hukuki belirlilik ilkesinde asıl olan, bir hukuk normunun uygulanmasıyla ortaya çıkacak sonuçların o hukuk düzeninde öngörülebilir olmasıdır.” ifadelerine yer verilmiştir. R.G. 20.4.2018, S. 30397; AYM kararı E. 2017/172, K. 2018/32.

³¹ Anayasamızın 38. maddesine göre “Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun’un suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suç işlediği zaman kanun’da o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.”, Önok, s. 152; İçel, s. 83; Demirbaş, s. 63.

³² Önok, s. 151.

³³ Jürgen Baumann/Ulrich Weber/Wolfgang Mitsch, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, Gieseking Verlag, 11. Baskı, Bielefeld, 2003, kn:100-101, s. 131-132; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 157-158; Özgenç, s. 125; Demirbaş, s. 115; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 72; Koca/Üzülmez, s. 67.

³⁴ Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 97; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 157-158; Demirbaş, s. 115.

³⁵ Roxin, § 5, kn. 40, s. 157; Baumann/Weber/Mitsch, kn:100-101, s. 131-132; Özgenç, s. 125; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, 157-158; Demirbaş, s. 115; Özbek/Doğan/

5237 sayılı TCK'nın 195. maddesi hükmünde, "yetkili makamlarca alınan tedbirlere uymama" cezalandırılmaktadır. Dolayısıyla bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunda karantina altına almaya yönelik tedbirlerin neler olduğunu, hangi tedbirlerin alınması gerektiğini belirleyecek olanlar "yetkili makam"lardır.³⁶ Hastalıkla mücadelede yetkili makamlar tarafından alınacak bu tedbirler, bulaşıcı hastalığın yapısı, türü, etkisi, yayılma hızı, ne şekilde bulaştığı gibi çeşitli faktörler dikkate alınarak 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu hükümlerine atıf yapılmak suretiyle belirlenecektir.³⁷

Dünyadaki birçok ülke gibi ülkemizin de mevzuat bakımından tehlikeli salgın hastalıklara karşı mücadelede hazırlıksız olması özellikle kanunilik ilkesinin göz ardı edilmesine yol açmaktadır.³⁸ Salgının kapsamının ve etkisinin önceden tahmin edilmesinin güçlüğü ve tedbirlerin somutlaştırılamaması gibi gerekçeler öne sürülse de³⁹ amaç aracı haklı çıkarmaz.⁴⁰

TCK'nın 195. maddesinde düzenlenen suç tipinde karantina altına almaya yönelik tedbirlerin neler olduğuna ilişkin fiil unsurunun madde metninde tanımlanmaması kanunilik ilkesine aykırıdır. Ayrıca yasaklanan fiilin içeriğinin belirlenmesinde takdir yetkisinin idari makamlara bırakılması nedeniyle TCK'nın 195. maddesi hükmünün açık ceza normu olarak kabul edilmesi gerekir.⁴¹ Açık ceza normunun idarenin düzenleyici işlemleriyle gelecekte doldurulmasının, TCK'nın 2. maddesinin 1. fıkrasında yer alan "İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz" ilkesine de aykırılık teşkil ettiği söylenebilir.⁴²

³⁶ Bacaksız, s. 72; Koca/Üzülmez, s. 67.

³⁷ "Suç, idarenin düzenleyici işlemine uymamaktır". Bkz. Hafizoğulları/Özen, s. 123.

³⁸ Kahraman, s. 747.

³⁹ Şirin, s. 130.

⁴⁰ Kahraman, s. 747.

⁴¹ Şirin, s. 130.

⁴² Hafizoğulları/Özen, s. 128; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 161; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 76.

⁴³ Önok, s. 159; "Tehlikeli salgın hastalıklarla kanunilik ilkesine dayanmadan mücadele etmek, ilk bakışta haklı çıkarılabilir görünse de bu, derinlemesine düşünüldüğünde keyfiliğin hâkim kılınması, şeffaflık ve eşitlik ilkelerinin göz ardı edilmesi gibi risklere kapı aralar. Başka bir deyişle tehlikeli salgın hastalıklarla mücadelenin sadece yürütmenin takdirine bırakılması, paradoksal şekilde bu mücadeleye ket vurabilir. Dahası bu sorun, hastalığın defedilmesinden sonraki süreçlere de sirayet edebilir." Bkz. Şirin, s. 131.

Çağdaş ceza hukuku ilkelerine göre bu tür normlar kanun koyucu tarafından tercih edilmemelidir.⁴³

III. NORMUN OLUŞUM SÜRECİ VE 765 SAYILI ESKİ TÜRK CEZA KANUNU İLE 5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNU'NUN KARŞILAŞTIRILMASI

1 Temmuz 1926 yılında yürürlüğe giren 765 sayılı eski Türk Ceza Kanunu'na kaynaklık eden mehzaz 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu'nda da bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu yer almaktaydı.⁴⁴ Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu 765 sayılı eski TCK'nın cürümlere ayrılan ikinci kitabının devlet idaresi aleyhine işlenen cürümler başlıklı üçüncü babının sekizinci faslında *Hükümete Karşı Şiddet ve Mukavemet ve Kanunlara Muhalefet* başlığı altında 263. maddesinde düzenlenmişti. Söz konusu madde metninde *"Kolera ve sair bulaşık hastalıklardan musab veya vefiyat zuhur eden ev ve sair mahallerin kordon altına alınmasına dair Hükümetçe verilen emirlere ve yapılan icraata füllen mümanaat edenler hareketlerinin derecesine göre bir aydan bir seneye kadar hapsolunur"* ifadeleri yer almaktaydı.⁴⁵

⁴³ Bkz benzer görüş için Anayasa Mahkemesi. "5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 297. maddesinin (1) numaralı fıkrasında, infaz kurumuna veya tutukevine silah, uyuşturucu veya uyarıcı madde veya elektronik haberleşme aracı sokmak veya bulundurmak yasaklanmış ve bu yasağa uymayanların hapis cezası ile cezalandırılacakları öngörülmüştür. İtiraz konusu kuralın yer aldığı anılan maddenin (2) numaralı fıkrasında ise (1) numaralı fıkrada sayılanların dışında kalıp da yetkili makamlar tarafından infaz kurumuna veya tutukevine sokulması yasaklanmış bulunan eşyayı, bu yasağı bilerek, infaz kurumuna veya tutukevine sokan veya bulunduran ya da kullanan kişinin hapis cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. 297. maddenin (1) numaralı fıkrasında suça konu olabilecek eşyaların nitelikleri tek tek sayılmış olmasına karşın, itiraz konusu kuralda böyle bir nitelik belirlemesi yapılmadan, sınırsız, belirsiz ve geniş bir alanda idare içinde yer alan yetkili makama suça konu olabilecek eşyaları belirleme yetkisi tanınmıştır. Buna göre kuralda, idare içinde yer alan yetkili makama suça konu olabilecek eşyaları belirlerken hangi nitelikleri esas alacağı hususuna açık ve belirgin olarak yer verilmediğinden dolayı kural, belirli ve öngörülebilir olmadığı gibi suçun yasallığı ilkesine de uygun değildir", AYM kararı E. 2010/69, K. 2011/116; R.G. 21.10.2011, S. 28091.

⁴⁴ Kangal, s. 434.

⁴⁵ İsmail Malkoç/Mahmut Güler, (Uygulamada) Türk Ceza Kanunu Özel Hükümler-2, Adil Yayınevi, Ankara, (Yayın yılı belirtilmemiş,) s. 1977; Kangal, s. 434; Çakmut, s. 544.

1989 tarihli TCK Öntasarı metni ve genel gerekçesi esas alınarak hazırlanan 1997 TCK Tasarısı'nın 256. maddesinde yer verilen bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu "*hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu ev ve diğer yerlerin kordon altına alınmasına dair yetkili makamlarca verilen emirlere veya bu konudaki çalışmalara fiilen engel olanlara, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası*" verilir şeklindeydi.⁴⁶ 2004 tarihli Hükümet Tasarısı'nın bulaşıcı hastalıklar başlıklı 261. maddesi ise "*Bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu ev ve diğer yerlerin kordon altına alınmasına dair yetkili makamlarca verilen emirlere veya bu konudaki çalışmalara fiilen engel olanlara, hareketlerinin derecesine göre iki aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir*" şeklindedir.⁴⁷ Görüldüğü üzere 765 sayılı eski TCK'nın 263. maddesinin Türkçeleştirilmiş hali olan 1997 TCK Tasarısının 256. maddesindeki hükme 2004 tarihli Hükümet Tasarısı'nın 261. maddesinde de aynen yer verilmişti.⁴⁸

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu 5237 sayılı TCK'da ise *Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar* başlığı altında 195. maddede düzenlenmiştir.⁴⁹ 765 sayılı TCK'da tedbirler, madde 263'e göre bulaşıcı hastalığın görüldüğü *ev ve sair mahallerin* kordon altına alınmasına dair alınan tedbirlerin ihlali suç sayılmasına rağmen, madde 195'e göre bulaşıcı hastalığa yakalanmış ya da ölmüş kimsenin *bulunduğu yerin* karantina altına alınmasına dair alınan tedbirlerin ihlali suç sayılmaktadır.⁵⁰

765 sayılı TCK'da tedbirler, ev ya da diğer mekânların *kordon altına alınmasına* yönelik iken, 5237 sayılı TCK'da *karantina uygulamasına* yönelik tedbirler söz konusu olmaktadır.⁵¹ Hangi hastalıkların suçun

⁴⁶ Önok, s. 149.

⁴⁷ TBMM, Dönem, 22, Yasama Y. 2, Sıra S. 664, s. 320.

⁴⁸ Çakmut, s. 543; dn. 1.

⁴⁹ Çakmut, s. 544; 5237 sayılı Kanun ile 765 sayılı Kanun karşılaştırıldığında görülmektedir ki 5237 sayılı Kanun'da suçun sözel ifadesi, yer aldığı başlık ve sistematik yapısı tamamen değiştirilmiştir. Bu nedenle 5237 sayılı Kanun md. 195'de yer alan suçun yorumlanabilmesinde 765 sayılı Kanun md. 263'e ilişkin hükmün, doktrin ve yargı kararlarının kullanılabilmesi kısmen mümkün olmamaktadır. Bu durum doktrinde ilerleme ve içtihat kesintisizlik ilkelerine kısmen zarar vermektedir. Hafızoğulları/Özen, s. 127.

⁵⁰ Kahraman, s. 742.

⁵¹ Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6035.

kapsamında olduğu konusunda her iki kanuni düzenlemede ifadelerde farklılık olsa da içerikleri aynıdır. 765 sayılı TCK'da *kolera ve sair bulaşıcı hastalık*, 5237 sayılı TCK'da ise hastalığın ne olduğuna yer verilmeksizin *bulaşıcı hastalık* ifadesi kullanılmıştır.⁵² 765 sayılı TCK'da *hükümetçe verilen emirler ve yapılan icraata aykırılık* suçun unsuru olmasına karşılık, 5237 sayılı TCK'da bu husus *yetkili makamlarca alınan tedbirlere aykırılık* olarak ifade edilerek tipe uygun hareket daha geniş tutulmuştur.⁵³

765 sayılı TCK'da tipik hareket, *fiilen mümanaat etmek*, diğer ifadeyle fiilen karşı koymaktır. 5237 sayılı TCK'da ise *tedbirlere uyulmaması* yeterli kabul edilmiştir. Maddi nitelikte olmayan, fiilen bir karşı çıkmayı içermeyen hareketler de suçun oluşmasına neden olabilecektir.⁵⁴

IV. KORUNMASI AMAÇLANAN HUKUKSAL DEĞER

Modern ceza hukukunun anlam ve amacını hukuksal değerlerin korunması oluşturur. Bireyin özgürlüğü, bağımsız bir varlık oluşu ve kendi kişiliğini toplumsal yaşam koşulları altında geliştirmesi hukuksal değerlerin korunması öğretisinin bir gereğidir.⁵⁵ Gerek bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunun 5237 sayılı TCK'da bulunduğu bölüm başlığının kanun koyucu tarafından *"kamunun sağlığına karşı suçlar"* olarak düzenlenmiş olması, gerekse ilgili suçun madde gerekçesinin incelenmesinden, korunan hukuki değer, *"kamu sağlığının korunması"* olduğu görülecektir.⁵⁶ Devletler, toplum sağlığını tehlike ve saldırılardan korumak amacıyla salgın hastalıklarla mücadele edebilmek için gerekli tedbirleri yetkili merciler eliyle mevzuat dâhilinde alma sorumluluğu altındadır. Nitekim Anayasa'nın 56. maddesinde devletin herkesin hayatını beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak bakımından yükümlü olduğu ifade edilmektedir.⁵⁷ Dolayısıyla düzenlemeyle bulaşıcı hastalıkların

⁵² Çakmut, s. 544.

⁵³ Kangal, s. 435.

⁵⁴ Kangal, s. 443.

⁵⁵ Yener Ünver, Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003, s. 37.

⁵⁶ Çakmut, s. 545; Hafızoğulları/Özen, s. 128; Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6035-6036.

⁵⁷ VIII. Sağlık, Çevre ve Konut A. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması Anayasa Madde 56 - "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çev-

daha fazla yayılmasının engellenmesi suretiyle toplumu oluşturan bireylerin sağlığına yönelik olası zarar ve tehlikelerin önlenmesi amaçlanmıştır.⁵⁸

Diğer yandan doktrinde ağırlıklı olarak korunması amaçlanan hukuksal değerın kamu sağlığı olduğu ifade edilmekle birlikte aksi görüşte olan yazarlarda mevcuttur. Örneğin, Alman Ceza hukukçusu Roxin'e göre Ceza hukukunda sadece bireysel hukukî yararlar korunur. Bir ceza normu farazî bir hukukî yararın korunmasına dayandırılmaz. Soyut kavramlar oluşturularak bunların hukukî yarar olarak ceza hukukuyla korunması mümkün değildir. Halk (Alm. *Volk*) kelimesinin dar anlamıyla soyut bir kavram olduğu ve gerçek anlamda fiziki varlığı bulunmadığı (Alm. *Keinen realen Körper*) için hukukî yarar "kamu sağlığının korunması" (Alm. *Volksgesundheit*) olarak değerlendirilmemelidir. Burada anlaşılması gereken husus, halka mensup birden fazla bireyin sağlığının korunmasıdır. Dolayısıyla kamu sağlığının korunması gerekçe gösterilerek ek bir cezalandırma nedeni oluşturulmamalıdır.⁵⁹ Yine Kangal tarafından bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunun koruduğu hukukî değerın kamu sağlığının korunması olmadığı, bilakis toplumu oluşturan her bir bireyin sağlığı olduğu, ayrıca failin bulaşıcı bir hastalık nedeniyle alınmış karantina tedbirlerine uymayarak, karantina bölgesi içindeki ve dışındaki tüm bireylerin sağlığını tehlikeye attığı öne sürülmektedir.⁶⁰ Ayrıca Önok'a göre kamu sağlığı gibi soyut bir kavramın bir hukuksal değer olarak telakki edilmesi mümkün değildir.⁶¹

reyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, iş birliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir." Bu konuda Anayasamızdaki genel düzenlemenin yanı sıra 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda da (md. 57-96. ve md. 282, 284) birtakım düzenlemelere yer verildiği görülmektedir; Çakmut, s. 545.

⁵⁸ Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6035-6036; Bayzit, s. 879.

⁵⁹ Roxin, § 2, kn. 46, s. 28.

⁶⁰ Kangal, s. 435-436.

⁶¹ Önok, s. 159.

V. SUÇUN UNSURLARI

A. Maddi unsur

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunda maddi unsur incelemesi belli bir sıraya göre yapılmıştır. Öncelikle suçun faili, mağduru, suç teşkil eden fiil ve son olarak suçun konusu incelenecektir.

1. Fail

5237 sayılı TCK'nın 195. maddesinde fail; *"yetkili makamlarca alınan tedbirlere uymayan kişi"* olarak ifade edilmiştir.⁶² Buna göre bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan veya uygulanan tedbirlere uymayan herkes suçun faili olabilir.⁶³ İlgili kanun maddesinde fail bakımından özel bir nitelik aranmadığından burada özgü bir suç söz konusu değildir.⁶⁴

Yetkili makamlar tarafından bulaşıcı hastalığın yayılması riskini engelleme amacıyla karantina kapsamında tedbirler ülke genelinde alınabileceği gibi sadece belirli bölgeler, mekânlar, belirli meslek ve sanatını icra edenler veya belirli tarih ve zaman aralığında ya da sadece bazı yaş grupları için uygulanması söz konusu olabilir. Bu durumda bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunun faili ancak bu kişiler olabilir.⁶⁵

Yetkili makamlar tarafından alınan tedbirlerin muhatabı olan kişilerin haricindeki kimselerin de bu tedbirlere aykırı davranmak suretiyle söz konusu suçun faili olması mümkündür.⁶⁶ Failin mutlaka karantinaya ilişkin tedbirin yöneldiği kişi olması veya karantina altına alınan yerde yaşaması ya da bulunması gerekli değildir.⁶⁷

Bu suçun faili kamu görevlisi de olabilir. Zira bir kamu görevlisinin de görevini yerine getirdiği esnada yetkili makamların karantinaya ilişkin tedbirlerine uymaması mümkündür. Bu durumda, şayet di-

⁶² Hafızoğulları/Özen, s. 128.

⁶³ Kangal, s. 436.

⁶⁴ Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6036.

⁶⁵ Kahraman, s. 749.

⁶⁶ Kangal, s. 437.

⁶⁷ Kangal, s. 436-437.

ğer koşullar da mevcut ise, TCK'nın 266. maddesindeki “Görevi gereği olarak elinde bulundurduğu araç ve gereçleri bir suçun işlenmesi sırasında kullanan kamu görevlisi hakkında, ilgili suçun tanımında kamu görevlisi sıfatı esasen göz önünde bulundurulmamış ise, verilecek ceza üçte biri oranında artırılır” hükmü gereğince ceza artırılabacaktır.⁶⁸

Ayrıca sadece gerçek kişiler bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunun faili olabilir. Tüzel kişilerin bu suçun faili olması mümkün değildir. (TCK md. 20/2).⁶⁹

2. Mağdur

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunun belirli bir mağduru bulunmamakla birlikte bu suç ile korunması amaçlanan hukuksal değer her bir bireyin sağlığıdır. Dolayısıyla toplumda yaşayan herkesin sağlığının zarar görme ihtimali bulunduğundan suçun mağduru da toplumu oluşturan üyelerin her biridir.⁷⁰ Öğretide bazı yazarlar tarafından suçun mağduru “genel anlamda tüm toplum” olarak ifade edilmektedir.⁷¹

Hafızoğulları/Özen, ise suçun mağdurunun toplum olmadığını, suçun mağdurunun, aldığı karantina tedbirlerine uyulmayan “yetkili makam, yani kamu idaresi olduğunu ileri sürmektedir.⁷² Ancak 195. maddede yer verilen suç tipi 5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu sistematigi içinde *topluma karşı suçlar* arasında *kamunun sağlığına karşı suçlar* bölümünde düzenlenmiştir. Dolayısıyla 765 sayılı Eski TCK'nın aksine artık söz konusu suçun kamu idaresi aleyhine işlendiği kabul edilmediğinden, aldığı bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere uyulmamış olan kamu görevlisini suçun mağduru olarak değerlendirmemek gerekir.⁷³

⁶⁸ Kangal, s. 436.

⁶⁹ Kangal, s. 437.

⁷⁰ Kangal, s. 437.

⁷¹ Çakmut, s. 546; Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6036.

⁷² “...Ancak, öteki suçlardan farklı olarak, suçun mağduru, toplum değildir. Madem suçun omurgasını “karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan tedbirlere uymamak” oluşturmaktadır, hukuki konuya rağmen, suçun mağduru, aldığı karantina tedbirlerine uyulmayan “yetkili makam”, yani kamu idaresi olmaktadır. Norm koyma tekniği ile bağdaşmayan bu düzenleme Tarihi Kanun Koyucunun tutarlı bir “sistem fikrine” sahip olmadığına işaret etmektedir.” Hafızoğulları/Özen, s. 128.

⁷³ Aynı yönde Kangal, s. 437.

3. Fiil

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 195. maddesinde fiil "*bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan tedbirlere uymamak*" olarak tanımlanmıştır.⁷⁴ Yetkili olmayan bir makamın aldığı karantina tedbirlerine uyulmaması bu suçu oluşturmaz.⁷⁵ Söz konusu maddede ilgili tedbirlerin ne şekilde ihlal edileceği konusunda bir sınırlama yapılmadığından bağlı hareketli bir suçtan söz edilemez. TCK'nın 195. maddesi "*tedbirlere uyulmamasını*" yeterli görmüştür. Bu nedenle yetkili makamlar tarafından alınan tedbirlere maddî nitelikte olmayan, yani sözlü uymama da bu suçu oluşturur.⁷⁶

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu her türlü hareketle işlenebileceğinden serbest hareketli bir suçtur. Suçun tamamlanması için failin yetkili makamlarca alınan tedbirlere herhangi bir şekilde uymaması yeterlidir. Ayrıca alınan tedbirlere uymamak amacıyla cebir, şiddet veya tehdit kullanılmasına gerek yoktur.⁷⁷ TCK'nın 195. maddesinde somut tehlike veya zarar şeklinde bir netice aranmadığından suç soyut tehlike suçudur.⁷⁸

Yetkili makamlar tarafından karantinaya ilişkin alınan tedbirlere aykırı davranmak veya uyguladıkları tedbirlere uymamak fiilinin icraî ya da ihmali bir hareketle işlenmesi mümkündür. Mesela, failin karantina bölgesinin girişine çekilmiş şeridi kaldırarak karantina altına alınan bölgeye girmesi, karantinaya ilişkin olarak belirli yerlerde asılmış olan afiş ve levhaları indirmesi, yetkili makamın kararı olmadan bulunması gereken yerden ayrılması (fırar etmesi) icraî nitelikteki hareketlerdir.⁷⁹

⁷⁴ Yargıtay'a göre somut olayda hangi hareketlerin alınan tedbirlerin ihlali olduğunun hükümde açıkça yer alması gerekir. "Oluşa göre sanığın hareketinin ne suretle alınan tedbire fiilen mümanaat teşkil ettiği kanuna müsteniden izah edilmeksizin bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçundan sorumluluğa gidilmesi yolsuzdur." Kahraman, s. 751, dn. 56.

⁷⁵ Parlar/Hatipoğlu, s. 1463.

⁷⁶ Örneğin tedbirleri uygulamak isteyen kamu görevlilerine yönelik sürekli olarak yıldırma amacıyla bir şeyler söylenmesi de suç teşkil eder. Bununla birlikte failin alınan tedbirlere sadece uymayacağını söylemesi veya tedbirleri eleştirmesi suçun oluşması için yeterli değildir; Malkoç, s. 3233; Kangal, s. 442; Kahraman, s. 752. dn. 60.

⁷⁷ Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6037.

⁷⁸ Önok, s. 161; Kangal, s. 441; Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6038; Kahraman, s. 752.

⁷⁹ Kangal, s. 441.

Buna karşılık yetkili makamlar tarafından karantina bölgesinde yaşayanlara evlerine gitmeleri emri verilmiş olmasına rağmen failin parkta oturmaya devam etmesi, özel dezenfektanlarla temizlenmesi gereken eşyaları görevlilere teslim etmemesi, karantina bölgesindeki sağlık kuruluşuna çağrıldığı hâlde gitmemesi ihmali hareketlere örnek olarak verilebilir.⁸⁰

Failin bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere uymama şeklindeki davranışı “yetkili makamlarca alınan veya uygulanan tedbirleri engellemeye elverişli” mahiyette olmalıdır. Elverişlilik objektif bir biçimde olay anındaki koşullar dikkate alınarak makul bir gözlemcinin değerlendirmesine göre tespit edilebilir.⁸¹ Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma fiilinin soyut tehlike suçu olması, böyle bir değerlendirmede bulunma gerekliliğini etkilemez.⁸² Failin gerçekleştirdiği fiilin yetkili makamlarca alınan tedbirlerin uygulanmasını engelleyecek nitelikte olduğu sonucuna varıldığında suçun varlığını kabul etmek gerekir.⁸³ Ayrıca suçun oluşması için alınan veya uygulanan tedbirlerin engellenmiş olması veya uymama şeklindeki davranışın tedbirleri alan veya uygulayan görevlilerin huzurunda gerçekleştirilmesi aranmaz.⁸⁴

Yetkili kamu görevlilerine karşı karantinaya ilişkin aldıkları ve uyguladıkları tedbirlerden dolayı failin cebir veya tehdit uygulamak suretiyle direnmesi halinde, fiil, TCK’nın 265. maddesinde tanımlanan kamu görevlisine karşı, cebir veya tehdit kullanılması suretiyle görevi yaptırmamak için direnme suçunu oluşturur.⁸⁵ Burada artık TCK’nın

⁸⁰ Kangal, s. 441; Kahraman, s. 751; Önok, s. 171.

⁸¹ Kangal, s. 441.

⁸² Önok, s. 170.

⁸³ Kangal, s. 441.

⁸⁴ Kangal, s. 442.

⁸⁵ Görevi yaptırmamak için direnme suçu TCK madde 265- “(1) Kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla, cebir veya tehdit kullanan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Suçun yargı görevi yapan kişilere karşı işlenmesi halinde, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezasına hükümlenir. (3) Suçun, kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle veya birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte biri oranında artırılır. (4) Suçun, silahla ya da var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır. (5) Bu suçun işlenmesi sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış hallerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.”; Çakmut, s. 548.

195. maddesinde düzenlenen bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçuна ilişkin hükümler uygulanmaz.⁸⁶

4. Suçun Konusu

Suçun maddi unsurlarından biri de suçun konusudur. Konusu bulunmayan bir suçun varlığından bahsedilemeyecektir.⁸⁷ Fail tarafından gerçekleştirilen hareket, bir eşyaya ya da bir kişinin fiziki, maddi yapısına veya vücut bütünlüğüne yönelik olabilir.⁸⁸ Örneğin, hırsızlık suçunda suçun konusu bulunduğu yerden alınan taşınabilir eşya,⁸⁹ mala zarar verme suçunda ise suçun konusu taşınır veya taşınmaz maldır. Bazı suçlarda suçun konusu ile mağdur birbirinden farklı olabilir. Örneğin, kasten yaralama suçunda mağdur yaralanan kişidir. Suçun konusu ise, bu kişinin vücududur.⁹⁰

Öğretide suç konusunun üzerindeki etkinin yoğunluk biçimine göre, suçlar “zarar suçu” ve “tehlike suçu” şeklinde bir ayrıma tâbi tutulmaktadır.⁹¹

Tehlike suçları kendi içinde, “soyut tehlike suçları” ve “somut tehlike suçları” şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Kanun koyucu soyut tehlike suçlarında suçun kanuni tanımındaki hareketin yapılmasıyla suç konusu bakımından bir tehlikenin ortaya çıkacağını varsaymaktadır.⁹² Soyut tehlike suçlarında suçun kanuni tanımında yer alan fiilin icra edilmesi suçun tamamlanması için yeterlidir. Soyut tehlike suçları, biçimsel (neticesi harekete bitişik) suçlardır.⁹³ Bu sebeple somut tehlike suçlarında olduğu gibi hâkim tarafından suç konusu üzerinde gerçekten bir tehlikenin meydana gelip gelmediğinin yani nedensellik ilişkisinin ayrıca araştırılıp tespit edilmesine gerek yoktur.⁹⁴

⁸⁶ Kangal, s. 442.

⁸⁷ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 374.

⁸⁸ Özgenç, s. 219.

⁸⁹ Sulhi Dönmezer/Sahir Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, 14. Baskı, Der Yayınları, Cilt II, İstanbul, 2019, s. 33.

⁹⁰ Özgenç, s. 219-220.

⁹¹ Özgenç, s. 220.

⁹² İçel, s. 276; Özgenç, s. 221.

⁹³ Centel/Zafer/Çakmut, s. 256.

⁹⁴ İçel, s. 276; Özgenç, s. 221.

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu, yukarıda da ifade edildiği gibi soyut tehlike suçudur.⁹⁵ Söz konusu tedbirlere aykırı davranma suçu, bir yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan tedbirlerin ihlal edilmesi halinde işlenebilir. Zira TCK'nın 195. maddesinde *“Bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair”* tedbirlerden bahsedilmektedir.

Bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan dolayı ölmüş bir kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan ve ihlal edilen (kendisine uyulmayan) tedbirler bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunun konusunu oluşturur.⁹⁶ Bu suçun oluşması için somut bir tehlikenin veya zararın ortaya çıkması şart değildir. Yetkili makamlarca alınan tedbirlere uyulmaması yeterlidir.⁹⁷ Bir yerde TCK'nın 195. maddesi kapsamında yetkili makamlarca karantina ilan edilmemişse, ortada yetkili makamlarca alınan ve ihlal edilen herhangi bir tedbir bulunmadığından suçun oluşması da mümkün değildir.⁹⁸

B. Manevi Unsur

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 195. maddesinde düzenlenen bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu kasten işlenebilen bir suçtur. Buradaki kast, bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan tedbirleri failin bilmesi ve bu tedbirlere bilerek ve isteyerek uymamasıdır.⁹⁹ Söz konusu suç bakımından genel kastın varlığı yeterli olup ayrıca failin özel bir saik ile suçu işlemesi gerekli değildir.¹⁰⁰ Ayrıca fiilin taksirli şekli suç olarak TCK'nın 195. maddesinde tanımlanmamıştır.¹⁰¹

⁹⁵ Kangal, s. 437.

⁹⁶ Kangal, s. 443; Önok, s. 161; Kahraman, s. 747-748; Bayzit, s. 877.

⁹⁷ Kangal, s. 443.

⁹⁸ Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6036 - 6037.

⁹⁹ Hafızoğulları/Özen, s. 129.

¹⁰⁰ Hasan Gerçek, Yorumlu ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Cilt II, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s. 1838; Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6038; Kangal, s. 443.

¹⁰¹ Kangal, s. 443.

Yukarıda da belirtildiği gibi bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan tedbirlere aykırı davranma suçu kasten işlenebilen bir suç olduğundan fail bilerek ve isteyerek bu tedbirlere uymamalıdır.¹⁰² Karantinaya ilişkin yetkili makamlar tarafından alınan tedbirlerin halka çeşitli vasıtalarla duyurulması gerekmektedir.¹⁰³ Örneğin bölgenin giriş ve çıkışına işaret veya uyarı levhaları konulması, duyuru amacıyla kolluk güçleri ya da zabıta tarafından anonslar yapılması, radyo ve televizyonlardan alınan tedbirlerin ilân edilmesi veya cep telefonlarına kısa mesaj gönderilmesi vs. şeklinde alınan tedbirler duyurulabilir. Yetkili makamlar tarafından alınan tedbirlerin duyurulmamış olması ya da duyurulmuş olmasına rağmen kişinin içinde bulunduğu durum veya imkânsızlıklar nedeniyle bu tedbirlerin öğrenilememesi nedeniyle, suçun maddi konusunda hata yapıldığı kabul edilerek failin kastından söz edilemeyecektir.¹⁰⁴

Ceza hukukunda ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran veya azaltan nedenler arasında kabul edilen hata, 5237 sayılı TCK'nın 30. maddesinde dört fıkra halinde düzenlenmiştir. Fiilin icrası sırasında suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen bir kimse, kasten hareket etmiş olmaz. (TCK md. 30/1). Bu kanun hükmü gereğince kişinin karantina altına alınan bölgenin sınırlarını yanlış değerlendirmesi halinde suçun maddi koşullarında hata gereğince kastının ortadan kalktığı kabul edilmelidir.¹⁰⁵ Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunda nitelikli hal bulunmadığından failin nitelikli hallerde hataya düşmesi mümkün olmaz. (TCK md. 30/2). Ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenlere ait koşulların gerçekleştiği hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, bu hatasından yararlan-

¹⁰² Kangal, s. 442.

¹⁰³ Çakmut, s. 549; Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6038.

¹⁰⁴ Kangal, s. 443; bkz Hafizoğulları/Özen, s. 129; Kişinin, yetkili makamların aldığı önlemleri bilmemesi hali 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md. 30/1'e değil md. 30/4'e göre değerlendirilmelidir. Dördüncü fıkra gereğince hatası kaçınılmaz ise cezalandırılmaz. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md. 4'e göre ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmamasına rağmen kişinin içinde bulunduğu ortam nedeniyle tedbirleri öğrenme imkânsızlığı yaşaması halinde diğer ifadeyle fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz hataya düşülürse bu hatasından yararlanır ve sorumluluğuna gidilemez.

¹⁰⁵ Kangal, s. 443.

nacaktır. (TCK md. 30/3). Örneğin kanun hükmü gereğince karantina bölgesine girme ya da çıkma konusunda kendisinin yetkili olduğunu düşünen kamu görevlisinin hatası kaçınılmaz ise fiili, karantina tedbirlerinin ihlali sayılmaz, hatasından yararlanacaktır. İşlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, cezalandırılmayacaktır. (TCK md. 30/4). Örneğin, karantina önlemlerini bilmesine rağmen küçükbaş hayvanlarını otlatmaya götürme ya da arazisini sulamak için karantina bölgesi dışına çıkan kişinin fiilinin haksızlık teşkil ettiğini bilmemesi kabul edilebilir bir hata olarak değerlendirilmelidir.

5237 sayılı TCK'nın kusur yeteneğini etkileyen yaş küçüklüğü (TCK md. 31), akıl hastalığı (TCK md. 32), sağır-dilsizlik (TCK md. 33) ve geçici bir nedenle, alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinde önemli derecede azalma olma (TCK md. 34) hallerinin bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu bakımından da uygulanması mümkündür.¹⁰⁶

Diğer taraftan bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunun TCK'nın 29. maddesinde düzenlenen haksız tahrik hükümleri bakımından değerlendirilmesi gerekmektedir. Haksız tahrikten bahsedebilmek için mağdurdan kaynaklanan ve failde hiddet veya şiddetli elem meydana getiren haksız bir fiilin mevcut olması ve suçun işlendiği anda failin bu durumun etkisi altında bulunması gerekmektedir. TCK'nın 195. maddesi kapsamında yetkili makamların bir yerin karantina altına alınmasına dair aldıkları tedbirler haksız bir fiil olarak nitelendirilemez.¹⁰⁷ Dolayısıyla kişinin kendi üzerinde hiddet veya şiddetli elem meydana getirdiğini gerekçe göstererek yetkili makamlarca alınan tedbirlere uymaması hâlinde haksız tahrik hükümlerinden yararlanabilmesi mümkün olmayacaktır. (TCK md. 29).¹⁰⁸

Kangal'a göre yetkili makamlar tarafından alınan karantina tedbirlerini uygulamakla görevli kişinin görevinin sınırlarını aşarak veya keyfi hareketlerde bulunarak haksız fiile neden olması durumuna tepki olarak, alınan tedbirlere uymayan fail haksız tahrik indiriminden

¹⁰⁶ Kangal, s. 443.

¹⁰⁷ Kangal, s. 444.

¹⁰⁸ Bayzit, s. 883; Kangal, s. 444.

istifade edebilecektir.¹⁰⁹ Kahraman'a göre ise yetkili makamlar tarafından alınan karantina tedbirlerini uygulamakla görevli kişiye, tedbirleri uygularken keyfi hareket ettiğinde, görevlinin haksız uygulamalarına karşı tepki olarak, alınan tedbirlerin ihlal edilmesi halinde haksız tahrik indirimi uygulanmamalıdır. Zira haksız tahrikte tepkinin, haksız fiili gerçekleştiren kişiye yönelik olması gerekir. Görevlinin, aşırı, orantısız veya keyfi uygulamaları her ne kadar haksız fiile neden olsa da haksız tahrikten yararlanılabilmesi için tepkinin görevliye verilmesi gerekir. Oysa tepkinin, karantina altına almak amacıyla yetkili makamlarca alınan tedbirlere yönelik verilmesi halinde, tepki üçüncü kişiye verilmiş olacağından haksız tahrik hükümlerinden yararlanılabilmesi mümkün olmaz. Görevlinin haksız uygulamalarına karşı görevliye verilen tepki, fiilin niteliğine göre hakaret,¹¹⁰ tehdit,¹¹¹ kasten yaralama¹¹² veya kasten öldürme suçlarını oluşturabilir. Bu durumda sayılan suçlar, görevlinin haksız fiiline tepki olarak işleneceğinden, fail hakkında haksız tahrik hükümlerinin uygulanmasına bir engel yoktur.¹¹³

¹⁰⁹ Kangal, s. 444.

¹¹⁰ Bkz. "Tüm söz ile davranışlarının hakaret kastına dayalı olup olmadığı tartışılmadan yetersiz gerekçelerle yazılı şekilde görevi yaptırmamak için direnme suçundan da mahkûmiyet hükmü kurulması," Yar. 5. CD, E.2013/8093, K.2014/12058, 02.12.2014; Ramazan Keklik, "Görevi Yaptırmamak İçin Direnme Suçu", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2015, C. 19, S. 4, s. 287, dn. 122.

¹¹¹ "Sanığın, hakkında adli rapor düzenlenmesi için hastaneye götürüldüğünde, şikâyetçi M. N.'in sanığın tüm şikâyetlerini rapora yazacağını belirtmesine rağmen, sanığın şikâyetçiye kolunu hiç kullanamadığını tekrarlayarak rapora bu hususu yazdırmak istediğini beyan ettiği, ancak muayene olmak için sedyeye oturmadığı, bu nedenle müştekinin sanığın muayenesini yapamadığı, ardından sanığın şikâyetçiye "ben kolumu feda ettim, seni mi feda etmeyeceğim, seninle görüşeceğiz" şeklinde tehdit eyleminde bulunduğu anlaşıldığı ve sanığın bu eylemini müştekinin görevini yaptırmamak amacıyla gerçekleştirmemesi karşısında, tehdit yerine, görevi yaptırmamak için direnme suçundan mahkûmiyet hükmü kurulması," Yar. 18. CD, E.2015/19047, K.2015/1279, 12.05.2015; Keklik, s. 280, dn. 93.

¹¹² "... sanığın aşamalarındaki savunmalarında karakola gelinceye kadar herhangi bir eyleminin olmadığını, polis merkezinde işlem yapıldığı sırada bacak bacak üstüne attığı için polis memurlarından birisinin ayağına tekme attığını ve kendisini iteklediğini bunun üzerine polis memuruna vurduğunu belirtmesi ve dosyada mevcut adli raporların savunmasını doğrular mahiyette olması karşısında eylemin haksız tahrik altında kamu görevlisini kasten yaralama suçlarını oluşturduğu gözetilmeden suç vasfında yanılığın değerlendirme sonucu yazılı şekilde görevi yaptırmamak için direnme suçundan mahkûmiyet kararı verilmesi," Yar. 5. CD, E.2013/809, K.2014/4286, 16.04.2014; Keklik, s. 279, dn. 86.

¹¹³ Kahraman, s. 754.

C. Hukuka Aykırılık Unsuru

Suçun asli unsurlarından biri de fiilin hukuka aykırı olmasıdır. Fiil hukuka aykırı değilse ya da fiili hukuka uygun hale getiren bir neden varsa, suç da oluşmayacaktır.¹¹⁴ Hukuka aykırılıktan bahsedebilmek için iki şartın bir arada bulunması gerekir. Bunlardan ilki fiilin hukuk kuralları ile çelişki ve çatışma halinde olması, diğeri ise hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir nedenin, daha farklı bir ifade ile fiilin yapılmasına hukuk düzenince cevaz veren başka bir kuralın bulunmamasıdır.¹¹⁵ 5237 sayılı TCK'nın genel hükümler bölümündeki hukuka uygunluk nedenlerinin bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu bakımından uygulama alanı bulabileceği değerlendirilmekle birlikte bazı hukuka uygunluk nedenlerinin bu suç kapsamında uygulanabilirliği konusunda öğretide farklı görüşler ileri sürülmektedir. TCK md. 195 açısından hukuka uygunluk nedenlerine başvurma pratikte mümkün olmadığını belirten yazarlar¹¹⁶ olduğu gibi hukuka uygunluk nedenlerinin bu suçla bağdaşmadığını ancak zorunluluk halinin bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu bakımından devreye girmesini mümkün bulan yazarlarda mevcuttur.¹¹⁷

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu TCK md. 24/1'deki *"kanun hükmünün yerine getirilmesi"* kapsamında işlenmiş ise hukuka uygun olabilir. Kanunun hükmünün yerine getirilmesi durumunda kanun koyucu kanunun hükmünü yerine getiren kimse bakımından sorumluluğu kabul etmemiş ve fiili suç olmaktan çıkarmıştır.¹¹⁸ Örneğin kanun gereğince karantina bölgesine girme yetkisine sahip kamu görevlilerinin¹¹⁹ görevleri gereği ve bu sınırlar içerisinde

¹¹⁴ Centel/Zafer/Çakmut, s. 280.

¹¹⁵ Centel/Zafer/Çakmut, s. 281.

¹¹⁶ Önok, s. 174.

¹¹⁷ Öğretide bazı yazarlara göre; "hukuka uygunluk nedenleri kural olarak uygulama alanı bulabilir", Çakmut, s. 548; Kangal, s. 444; bir diğer görüşe göre ise, hukuka uygunluk nedenleri bu suçla bağdaşmamaktadır, fakat zorunluluk halinin devreye girmesi mümkündür; Hafizoğulları/Özen, s. 124.

¹¹⁸ Soyaslan, s. 361.

¹¹⁹ 5237 sayılı TCK'nın 6. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde ceza kanunlarının uygulanmasında "kamu görevlisi"; kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi olarak tanımlanmıştır.

kalan fiilleri hukuka uygun kabul edilmektedir.¹²⁰ Kanun'un hükmünü yerine getiren kimsenin fiilinin hukuka uygun sayılabilmesi için iki şart gereklidir. Bunlar; İşlenen fiil ile ilgili bir kural veya hüküm bulunmalı, ilgili kişi bu hükmün ya da kuralın gereğini yerine getirmeli ya da hükmü yerine getiren kimsenin o hükmün muhatabı olması gerekmektedir. Zira hiç kimse, kendisine kanunda tanınmamış olan bir yetkiyi kullanamaz.¹²¹ Bu şartlardan birinin eksikliği fiili hukuka uygun olmaktan çıkarır ve muhatabın mukavemet hakkını hukuka uygun hale getirir.¹²²

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunda kural olarak TCK md. 25/1'deki meşru savunma hükümleri uygulanmaz. Meşru savunma; kişinin kendisine veya başkasına ait bir hakka yönelmiş haksız bir saldırıyı defetmek amacıyla yapmış olduğu fiillerden dolayı cezalandırılmamasını ifade eder.¹²³ Meşru savunmanın söz konusu olabilmesi için haksız bir saldırının bulunması gerekmektedir. Kamu görevlisi tarafından yerine getirilen kamu görevi kapsamındaki bulaşıcı hastalıklara ilişkin alınan veya uygulanan tedbirler bir kanun hükmüne dayandığından "haksız bir saldırı" olarak nitelendirilmemelidir.¹²⁴ Zira TCK md. 195'in cezalandırmak istediği fiil, hukuka uygun bir tedbire uyulmaması halidir.¹²⁵ Ancak yetkili makamların görevlerinin sınırlarını aşmaları ya da kendi görev kapsamına girmeyen konularda tedbirlere başvurmaları veya keyfi davranışlarda bulunmaları hali "haksız bir saldırı" olarak dikkate alınacak ve buna karşı yapılacak savunma hareketi niteliğindeki tedbirlere uymama fiili meşru savunma kapsamında değerlendirilecektir.¹²⁶

Hukuka uygunluk nedeni olarak zorunluluk ya da zaruret hali, (TCK md. 25/2) bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu bakımından mümkündür.¹²⁷ Zorunluluk ya da zaruret hali, bir

¹²⁰ Kangal, s. 444.

¹²¹ Soyaslan, s. 362; Zeki Hafızoğulları/Muharrem Özen, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, US-A Yayıncılık, 8. Baskı, Ankara, 2015, s. 214.

¹²² Soyaslan, s. 362.

¹²³ Soyaslan, s. 369.

¹²⁴ Kangal, s. 446.

¹²⁵ Aynı doğrultuda Hafızoğulları/Özen, Özel Hükümler, s. 124.

¹²⁶ Kangal, 446; Önok, s. 175.

¹²⁷ Hafızoğulları/Özen, Özel Hükümler, s. 129.

kimsenin bilerek neden olmadığı bir tehlikeden kendisini veya başkasını kurtarmak zorunluluğu karşısında, suç teşkil eden ve tehlikeyi uzaklaştırmaya yetecek ölçüde olan bir fiili işlemesi zorunluluğunu gerektiren durum şeklinde tanımlanabilir.¹²⁸ Yetkili makamlarca alınan veya uygulanan tedbirlere uymama hareketinin, ağır ve muhakak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu altında ve toplum sağlığından önemli derecede daha üstün hukukî bir yararı korumak için gerçekleştirilmesi durumunda, başka bir ifadeyle kişinin sağlık hakkından daha önemli bir hukuksal değerini yani yaşam hakkının korunması mevzu bahis ise¹²⁹ zorunluluk hâli gereğince fiil hukuka uygun olacağından suç oluşmayacaktır. Örneğin, karantina altına alınan bölgede deprem, doğalgaz sızıntısı oluşması, yangın çıkması, patlama vs. nedeniyle kişinin karantina bölgesi dışına çıkması ya da kendisini kovalayan sokak hayvanlarından kurtulmak isterken karantina bölgesine girmek durumunda kalması halinde TCK'nın 25. maddesinin 2. fıkrasındaki diğer koşulların gerçekleşmesi kaydıyla fiil hukuka uygun olacaktır.¹³⁰

Diğer taraftan genel olarak kişinin bir hakkını kullanması, bir hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmektedir. Hukuk düzeni bir kimseye belirli bir hakkı kullanma yetkisi verirken, o hakkın icrasını da hukuka uygun saymıştır.¹³¹ TCK md. 26/1'deki hakkın kullanılması TCK md. 195'teki suç tipi bakımından hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilemez. TCK md. 26/1 anlamında hakkın kullanılabilmesi için hukuk düzenince kabul edilen sübjektif bir hakkın bulunması ve bu hakkın fail tarafından doğrudan doğruya kullanılabilir olması gerekir. Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranılması TCK md. 195'e göre suç sayılmıştır. Söz konusu davranışın bir hakkın kullanılması olarak kabul edilmesi düşünülemez.¹³²

Ayrıca mağdurun ya da ilgili kişinin rızasının olmayışı suçun varlığı için gerekli olduğundan ceza hukukunda ilgilinin rızası oldukça önemlidir. Suçla korunan hukuki menfaatin sahibi, menfaatin ihlaline

¹²⁸ Demirbaş, s. 293-294.

¹²⁹ Önok, s. 176.

¹³⁰ Kangal, s. 445.

¹³¹ Mehmet Emin Artuk/Ahmet Gökçen/Ahmet Caner Yenidünya, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 2009, s. 425; Özgenc, s. 323.

¹³² Kangal, s. 445-446; Kahraman, s. 753.

rıza gösterdiğinde, bu rıza hukuka aykırılık unsuruna etki etmekte ve fiili hukuka uygun hale getirmektedir.¹³³ İlgilinin gösterdiği rıza her durumda bir hukuka uygunluk sebebi oluşturmaz. İlgilinin rızasının işlenen fiili hukuka uygun hale getirebilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Rıza beyanının bir hukuka uygunluk sebebi oluşturabilmesi için, öncelikle, kişinin üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği bir konunun bulunması gerekir.¹³⁴ Devletin ve toplumun menfaatini doğrudan etkileyen ve bu menfaatlara zarar veren hallerde suçtan birinci derecede zarar gören devlet ve toplum olduğu için ilgilinin rızasının varlığı dikkate alınmaz.¹³⁵ Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunda suçun belirli bir mağduru olmayıp, suç toplumu oluşturan herkese karşı işlendiğinden TCK md. 26/2'deki "ilgilinin rızası" hukuka uygunluk nedeni olarak bu suç tipinde uygulama alanı bulamaz.¹³⁶

V. SUÇA ETKİ EDEN HALLER

5237 sayılı TCK'nın 195. maddesinde herhangi bir ağırlaştırıcı ya da hafifletici sebebe yer verilmemiştir. Ancak bir kamu görevlisinin görevi gereği elinde bulundurduğu araç ve gereçleri bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunun işlenmesi sırasında kullanması halinde, diğer bir ifadeyle somut olayda TCK'nın 266. maddesi hükmünün uygulanma ihtimali mevcutsa failin cezası artırılacaktır.¹³⁷

VI. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ

A. Teşebbüs

5237 sayılı Kanun'un 195. maddesinde yer verilen bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu yukarıda da belirtildiği gibi hareket suçudur.¹³⁸ Suçun tamamlanması için alınan tedbirlere aykırı hareketin varlığı yeterlidir.¹³⁹ Bu tür suçlarda hareket tamam-

¹³³ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 459.

¹³⁴ Koca/Üzülmez, s. 292.

¹³⁵ Soyaslan, s. 356.

¹³⁶ Kangal, s. 446; Önok, s. 175; Kahraman, s. 753.

¹³⁷ Kangal, s. 446; Önok, s. 177.

¹³⁸ Kangal, s. 441.

¹³⁹ Kangal, s. 441-442.

landığında suç da tamamlanmış olur. Bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan veya uygulanan tedbirlere failin herhangi bir şekilde uymaması hâlinde suç tamamlanır. İcra hareketlerinin failin elinde olmayan istisnai bir nedenden dolayı suçun tamamlanamaması hâlinde teşebbüs hali söz konusu olacaktır. Örneğin, karantina altına alınan demir bariyerlerle çevrilmiş bölgeye girmek için bariyeri aşmaya çalışırken ya da karantina altında tutulduğu bölgeden yetkililerden izin almadan ayrılmak için bariyerlerden atlamaya çalışırken güvenlik görevlileri tarafından yakalanması halinde kişi suça teşebbüsten sorumlu olacaktır.¹⁴⁰

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu bakımından gönüllü vazgeçmeye ilişkin hükümlerin uygulanması mümkündür.¹⁴¹ Fail, suçun icra hareketlerinden gönüllü vazgeçer veya kendi çabalarıyla suçun tamamlanmasını veya neticenin gerçekleşmesini önlerse, teşebbüsten dolayı cezalandırılmaz; fakat tamam olan kısım esasen bir suç oluşturduğu takdirde, sadece o suça ait ceza ile cezalandırılır (TCK md 36).¹⁴² Örneğin karantina altında tutulduğu yerden ayrılmak isteyen kişi, yetkili görevlileri yaralayarak hareketini gerçekleştirmek üzereyken vazgeçmiş olduğunda bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçuna teşebbüsten sorumlu olmaz ancak kasten yaralama suçundan sorumlu olur.¹⁴³ Diğer taraftan failin etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanabilmesi için kanunda bunun açıkça öngörülmesi gerekir. TCK'nın 195. maddesinde etkin pişmanlığa yer verilmediğinden bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçuyla ilgili olarak failin etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanabilmesi mümkün bulunmamaktadır.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu, alınantebirlerin ihlal edilmesi halinde tamamlanır. Zarar suçu olmadığından hareket ile netice birbirinden ayrılamaz, hareket kısımlara bölünemez. İcra hareketleri kısımlara bölünemeyeceği için suça teşebbüsün mümkün olmadığı yönünde görüşler için bkz. Hafizoğulları/Özen, s. 129; Kangal, s. 442; Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6038; Çakmut, s. 550.

¹⁴¹ Kangal, s. 442-443.

¹⁴² Hüseyin Acar, *Türk Ceza Hukukunda Gönüllü Vazgeçme Kurumu*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 41-55.

¹⁴³ Kahraman, s. 756.

¹⁴⁴ Kahraman, s. 756.

B. İçtima

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin yetkili makamlarca birden fazla yerde alınan karantina tedbirlerine failin bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda birden fazla defa uymaması halinde zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır. (TCK md. 43/1) Burada her biri aynı suçu oluşturan birden fazla fiil vardır. Buna göre faile gerçek içtima başvurulmak suretiyle fiil adedince ceza verilecektir. Ancak aynı karantina bölgesine yönelik olarak alınan tedbirlere fail arka arkaya uymazsa fiilin tekliği ilkesi söz konusudur ve tek bir suç işlenmiş olur. Hukuki anlamda tek bir fiil söz konusu ise failin cezası zincirleme suç hükümlerine göre artırılmaz.¹⁴⁵

Yetkili makamlarca alınan tedbirlere uymayarak başkalarına hastalık bulaştırması halinde meydana gelen neticeye göre, fail hakkında kasten hareket etmişse kasten yaralama¹⁴⁶ (TCK md. 86- 88), başka bir insanı hasta etme kastıyla hareket etmemesine rağmen gerekli dikkat ve özeni göstermeyerek tedbirleri ihlal etmişse taksirle yaralamaya (TCK md. 89) dair hükümler uygulanır.¹⁴⁷ Bu durumda asli normun bulunduğu hallerde, tali normun fiile uygulanması mümkün olmadığından (yardımcı normun sonralığı ilkesi gereğince)¹⁴⁸ ayrıca TCK md. 195'e başvurulmaz.¹⁴⁹

Diğer taraftan TCK md. 195 anlamında alınan tedbirler bir kamu görevlisine yönelik olarak cebir veya tehdit kullanmak suretiyle ihlal edildiğinde TCK'nın "görevi yaptırmamak için direnme" başlıklı 265. maddesinin¹⁵⁰ ilk fıkrasında belirtilen "*Kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla, cebir veya tehdit kullanan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*" hükmü gereğince fail, farklı neviden fikri içtima kuralına göre cezası daha fazla olan görevi yaptırmamak için direnme suçundan dolayı sorumlu tutulacaktır. TCK'nın 265. maddesinde ifade edilen suçun "*pasif mukavemet*" şeklindeki davranışla işlenmesi mümkün olmayıp failin mutlaka "cebir veya tehdit" kul-

¹⁴⁵ Kangal, s. 446; Önok, s. 178.

¹⁴⁶ Çakmut, s. 550; Bayzit, s. 889.

¹⁴⁷ Kangal, s. 447; yaralama bakımından aynı yönde Çakmut, s. 550.

¹⁴⁸ Demirbaş, s. 525-526.

¹⁴⁹ Kangal, s. 447.

¹⁵⁰ Aynı yönde Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6038; Çakmut, s. 548; Kangal, s. 442; Hafızogulları/Özen, Genel Hükümler, s. 213.

lanmış olması gerekir.¹⁵¹ Görevi yaptırmamak için direnme suçunun mağdurunun kamu görevlisi olması gerekir. Kamu görevlisi, TCK'nın 6/1-c maddesinde *"kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi"* olarak tanımlanmıştır.¹⁵² Yetkili makamlar tarafından alınan karantina tedbirlerini uygulamakla görevli kişi, devlet memuru olsun ya da olmasın TCK md. 6/1-c kapsamında kamusal faaliyete katıldığı için kamu görevlisi sayılacaktır.¹⁵³

Fail yetkili makamlarca alınan tedbirleri uygulamak isteyen kamu görevlilerine hakaret ederek tedbirlerin uygulanmasını engellemişse, fiil aynı zamanda kamu görevlisine hakaret suçunu (TCK md. 125/3-a) meydana getireceğinden farklı neviden fikri içtima kuralı gereğince cezası daha ağır olan TCK'nın 125. maddesinin 3. fıkrasının (a) bendi uygulama alanı bulacaktır.¹⁵⁴

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin yetkili makamlarca alınan tedbirlere uymamaya dönük davranış mala zarar vermek şeklinde gerçekleşirse (örneğin, karantina bölgesindeki bariyerleri kırıp parçalamak suretiyle alınan tedbirleri ihlal ederse) fail bu hareketleri ile hem mala zarar verme suçunu hem de bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunu işlemiş olur. Bu durumda TCK'nın 44'üncü maddesinin uygulanması mümkündür. Farklı neviden fikri içtima kuralına göre fail TCK'nın 152/1-a maddesi hükmü gereğince cezası daha ağır olan mala zarar verme suçundan sorumlu tutulacaktır.¹⁵⁵

TCK'nın 195. maddesinde yer alan bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma fiili aynı zamanda 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun İkinci Kısımının 32. maddesinde *"Emre Aykırı Davranış"* başlığıyla kabahat olarak düzenlenmiştir.¹⁵⁶ Buna göre, kanunda gös-

¹⁵¹ Önok, s. 178.

¹⁵² Kahraman, s. 758.

¹⁵³ Kahraman, s. 758.

¹⁵⁴ Kangal, s. 447.

¹⁵⁵ Kangal, s. 447.

¹⁵⁶ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 32. maddesi şu şekildedir; "Yetkili makamlar tarafından adli işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla, hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket eden kişiye yüz Türk Lirası idari para cezası verilir. Bu cezaya emri veren makam tarafından karar verilir" (f. 1). "Bu madde, ancak ilgili kanun'da açıkça hüküm bulunan hallerde uygulanabilir" (f. 2).

terilen durumlarda idare tarafından genel sağlığın korunması amacıyla ilân edilen genel nitelikteki hukuka uygun olarak verilen emirlere aykırı hareket edilmesi hâli hem kabahat teşkil etmekte ve idarî para cezasını gerektirmekte hem de TCK'nın 195. maddesindeki suçu oluşturmaktadır. Bu durumda 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 15. maddesinin 3. fıkrasındaki *"bir fiil hem kabahat hem de suç olarak tanınlanmış ise sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabilir"* kuralı gereğince TCK'nın 195. maddesi uygulama alanı bulacaktır.¹⁵⁷ Ancak, suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde kabahat dolayısıyla 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nda karşılık gelen yaptırım uygulanır.¹⁵⁸

Bulaşıcı ve salgın hastalıklardan dolayı bir yerin karantina altına alınmasına ve uygulanacak tedbirlere ilişkin düzenlemeler 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 72. Ve 73. maddelerinde yer almaktadır. Yine 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 282. maddesinde ise; (Değişik madde: 23.01.2008 5728 S.K./madde 48) *"Bu Kanunda yazılı olan yasaklara aykırı hareket edenler veya zorunluluklara uymayanlara, fiilleri ayrıca suç oluşturmadığı takdirde, 789 Türk Lirasından 3.180 Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir"*¹⁵⁹ hükmü getirilmiştir. Maddede yer verilen *"fiilleri ayrıca suç oluşturmadığı takdirde"* ifadesinden yola çıkarak 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 15. maddesinin 3. Fıkrasını dikkate almaksızın asli norm olan TCK'nın 195. maddesinin uygulanacağı sonucunu çıkarmak mümkündür.¹⁶⁰

C. İştirak

5237 sayılı TCK'nın 195. maddesindeki bulaşıcı hastalıklara ilişkin karantina tedbirlerine birden fazla kişi iştirak hâlinde aykırı davranmış olabileceği gibi biri, diğerinin fiiline fail, fiile katkılarına göre azmettiren

¹⁵⁷ Kangal, s. 448.

¹⁵⁸ Malkoç, s. 3233.

¹⁵⁹ 31.3.2005 Tarih ve 25772 (Mükerrer) sayı Resmî Gazetede yayımlanan 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun "İdarî para cezası" başlıklı 17/7 maddesinde ise "İdarî para cezaları her takvim yılı başından geçerli olmak üzere o yıl için 4.1.1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 298'inci maddesi hükümleri uyarınca tespit ve ilân edilen yeniden değerlendirme oranında artırılarak uygulanır. Bu suretle idarî para cezasının hesabında bir Türk Lirasının küsuru dikkate alınmaz. Bu fıkra hükmü, nispi nitelikteki idarî para cezaları açısından uygulanmaz" hükmü bulunmaktadır.

¹⁶⁰ Önok, s. 180; Kangal, s. 447.

ya da yardım eden olarak iştirak etmiş de olabilir.¹⁶¹ Anılan maddede iştirake ilişkin özel düzenleme öngörülmediğinden iştirak konusunda ceza kanunumuzdaki genel kurallar uygulanacaktır.¹⁶² Suçun kanuni tanımında yer alan fiili aralarında anlaşmak ve işbirliği yapmak suretiyle iştirak iradesiyle birlikte gerçekleştiren kişilerden her biri müşterek faildir ve her bir suç ortağı fail statüsünde işlenen hukuka aykırı fiilden sorumlu olur. (TCK md. 37/1) Örneğin faili yetkili makamlarca alınan tedbirlere uymamaya teşvik eden kişi azmettiren olarak cezalandırılacaktır. (TCK md. 38) Yetkili makamlarca karantina bölgesinin etrafına yerleştirilen demir bariyerleri aşmak için faile merdiven tedarik eden veya kendini sağlık çalışanı olarak tanıtarak karantina bölgesinden kaçmasını sağlamak amacıyla faile uygun kıyafet temin eden kimse ise, yardım eden olarak cezalandırılacaktır. (TCK md. 39).¹⁶³

VII. YAPTIRIM

TCK'nın 195. Maddesinde bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu için öngörülmüş yaptırım iki aydan bir yıla kadar hapis cezasıdır. Suçun yaptırımı sadece hapis cezası olarak belirlenmiş, ayrıca adli para cezası öngörülmemiştir. Bu madde kapsamında öngörülen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası TCK'nın 49. maddenin 2. fıkrasına göre kısa süreli hapis cezası olduğu için TCK'nın 50. maddesinde belirtilen seçenek yaptırımlara çevrilebilir. Yine mahkemece, TCK'nın 51. maddesine göre hapis cezası ertelenebilir.¹⁶⁴ TCK'nın 62. maddesinde yer verilen takdiri indirim nedenleri bu suç tipi için de uygulanabilir.¹⁶⁵ 5271 sayılı CMK'nın 231. maddesindeki hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Cezasının üst sınırı iki yılı aşmayan hapis cezası olduğundan CMK'nın 251. maddesinin 1. fıkrasına göre yargılamada basit yargılama usulü uygulanabilir. TCK'nın 266. maddesine göre bir kamu görevlisi görevi gereği olarak elinde bulundurduğu araç ve gereçleri suçun işlenmesi sırasında kullanmışsa, verilecek ceza üçte bir oranında artırılabilecektir.¹⁶⁶

¹⁶¹ Çakmut, s. 551.

¹⁶² Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6038; Çakmut, s. 551; Kangal, s. 449; Arslan/Azizağaoğlu, s. 819.

¹⁶³ Kangal, s. 449.

¹⁶⁴ Çakmut, s. 551; Kahraman, s. 759.

¹⁶⁵ Çakmut, s. 550.

¹⁶⁶ Kangal, s. 449; Bayzit, s. 886.

VIII. ZAMANAŞIMI

Dava zamanaşımı, suçun işlendiği tarihten itibaren belli bir süre geçtiği halde dava açılmamış veya dava açılmasına rağmen kanuni süre içinde sonuçlandırılmamış ise ceza davasının düşmesi sonucunu doğuran bir ceza hukuku kurumudur.¹⁶⁷ Beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda dava zamanaşımı süresi sekiz yıl olduğundan, bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu için yapılan yargılamalarda dava zamanaşımı süresi suçun işlendiği tarihten itibaren sekiz yıl olarak uygulanmalıdır.¹⁶⁸

IX. YARGILAMA

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunun soruşturulması ve kovuşturulması suçtan zarar görenin şikâyetine bağlı değildir. Bu suçlar resen soruşturma ve kovuşturmaya tabidir. 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkındaki Kanun'un 11. maddesi bakımından davaya bakmaya asliye ceza mahkemeleri yetkilidir. Yer bakımından yetkili mahkeme, bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere fail tarafından uyulmayan veya tedbire aykırı harekette bulunulan yer mahkemesidir.¹⁶⁹

Suç ön ödeme ve 5271 sayılı Kanun'un 253. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde yer alan katalog suçlar içerisinde yer almadığından uzlaştırma kapsamında da değildir.¹⁷⁰

X. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTAKİ DÜZENLEMELER

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu ülkelerin mevzuatlarında çeşitli şekillerde düzenlenmiştir. Kıta Avrupası hukuk sistemleri içerisinde yer alan Almanya, Avusturya, İsviçre, İtalya, Fransa gibi çeşitli ülkelerin konuya ilişkin düzenlemeleri aşağıda sırasıyla incelenecektir.

¹⁶⁷ İçel, s. 759; Soyaslan, s. 592-593; Özgenç, s. 952-953.

¹⁶⁸ Kahraman, s. 760.

¹⁶⁹ Önok, s. 180; Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 6039.

¹⁷⁰ Çakmut, s. 552.

Alman Ceza Kanunu'nda, (*Strafgesetzbuch-StGB*) bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek amacıyla alınan tedbirlerin ihlal edilmesinin cezalandırılmasına yönelik herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Enfeksiyon hastalıklarını önleme ve bu hastalıklarla mücadele amacıyla özel ceza kanunu niteliğinde hazırlanan ve 01.01.2001 tarihinde yürürlüğe giren Enfeksiyon Hastalıklarından Korunma Kanunu'nda (*Infektionsschutzgesetz-IfSG*) anılan hükümler düzenlenmiştir. Söz konusu kanun son bir yıl içinde Alman Federal Meclisi (*Deutscher Bundestag*) tarafından 3 kez değiştirilmiştir. Ülke geneline yayılan salgın hastalıklardan halkın korunması başlığı altında yapılan ilk değişiklik 27.03.2020¹⁷¹ tarihinde, ikincisi 19.05.2020¹⁷² tarihinde, üçüncüsü ise 18.11.2020¹⁷³ tarihinde yapılmıştır. Bulaşıcı hastalıklarla mücadele başlıklı 5. Bölümün (*Abschnitt Bekämpfung übertragbarer Krankheiten*) 28a maddesinde COVID-19 salgınının önlenmesi için özel koruma tedbirleri (*Besondere Schutzmaßnahmen zur Verhinderung der Verbreitung der Coronavirus-Krankheit 2019*) ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek amacıyla yürürlüğe konulan Enfeksiyon Hastalıklarından Korunma Kanunu'nun 73. maddesinde idari para cezaları (*§73 Bußgeldvorschriften*), 74. maddesinde cezai müeyyideler (*§74 Strafvorschriften*), ek cezai müeyyidelerin düzenlendiği 75. maddesinin 1. fıkrasına göre ise alınmış olan karantina tedbirlerinin ihlali halinde, iki yıla kadar hapis veya para cezası verilebilmektedir.¹⁷⁴

Avusturya Ceza Kanunu'nun 178. maddesinde insan sağlığının bulaşıcı hastalıklarla kasten tehlikeye atılması suçu düzenlenmiştir. (*Vorsätzliche Gefährdung von Menschen durch übertragbare Krankheiten*) Buna göre her kim insanlar arasında bulaşıcı bir hastalığın yayılmasına neden olabilecek bir davranışta bulunursa üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır. Bu maddede belirtilen fiillerin ihmali hareket-

¹⁷¹ Alman Federal RG. 27.03.2020, S. 587, (Bundesgesetzblatt-BGBl. I 2020 S. 587; Gesetz zum Schutz der Bevölkerung bei einer epidemischen Lage von nationaler Tragweite).

¹⁷² Alman Federal RG. 19.05.2020, S. 1018, (Bundesgesetzblatt-BGBl. I 2020 S. 1018; Zweites Gesetz).

¹⁷³ Alman Federal RG. 18.11.2020, S. 2397, (Bundesgesetzblatt-BGBl. I 2020 S. 2397; Drittes Gesetz).

¹⁷⁴ Alman Enfeksiyon Hastalıklarından Korunma Kanunu; Infektionsschutzgesetz -IfSG md.75/1, 20. Temmuz 2000, (BGBl. I S. 1045).

le işlenmesi halinde ise 179. maddeye göre bir yıla kadar hapis cezası veya 720 gün para cezası öngörülmektedir.¹⁷⁵

İsviçre Ceza Kanunu’nun “Bulaşıcı Hastalıkları Yayma” (*Verbreiten menschlicher Krankheiten*) başlığını taşıyan 231. maddesine göre tehlikeli bir bulaşıcı hastalığı kasıtlı olarak yayan kişinin bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Ayrıca COVID-19 salgınıyla mücadele etmek ve alınan karantina tedbirlerinin ihlal edilmesini engellemek amacıyla İsviçre Federal Konseyi tarafından Korona virüs ile Mücadelede Alınması Gereken Önlemler Hakkında Kararname çıkarılmıştır. Bu konuda çıkarılan 2 no.lu kararnamenin 10. maddesinin (f) bendine göre, İsviçre Ceza Kanunu uyarınca daha ağır cezalandırılabilir bir suç olmadıkça, kararnamenin 6. maddesi kapsamındaki toplantı, etkinlik, çeşitli organizasyonlarda bulaşıcı hastalığın yayılmasının engellenmesine yönelik alınmış olan tedbirleri kasten ihlal eden kişiye üç yıla kadar hapis veya para cezası verilmektedir. İsviçre Anayasası’nın 185. maddesinin 3. fıkrasına göre iç ve dış güvenliğin tehlikeye girmesi ve kamu düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla alınacak tedbirler hususunda süresi önceden belirlenmek şartıyla kararname çıkarılabileceği belirtilmiştir.¹⁷⁶

Söz konusu düzenleme öğretide bazı idare ve ceza hukuku uzmanları tarafından anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. İsviçre ceza hukukçusu Niggli’ye göre ne Salgın Hastalıkları Kanunu’nun (Epidemiengesetz-EpG)¹⁷⁷ olağanüstü durumlarda ülke genelinde ya da belli bir bölgede gerekli önlemlerin alınması yetkisini veren 7. maddesi ne de Anayasası’nın 185. maddesi Federal Konseye hiçbir şekilde Kararname ile para veya hapis cezası koyma yetkisi vermemektedir. Zira İsviçre Ceza Kanunu’nun 1. maddesine göre cezaların açıkça kanunla düzenlemesi gerektiği belirtilmiştir. Şayet Federal Konseye böyle bir düzenleme yetkisi verilmek istenseydi kanun koyu-

¹⁷⁵ Avusturya Ceza Kanunu md. 178; Strafgesetzbuch (§178 Vorsatzliche Gefährdung von Menschen durch Übertragbare Krankheiten).

¹⁷⁶ İsviçre RG. 13.03.2020, (der Schweizerische Bundesrat, Verordnung 2 über Massnahmen zur Bekämpfung des Coronavirus (COVID-19) vom 13. März 2020 (Stand am 20. Juni 2020).

¹⁷⁷ İsviçre Salgın Hastalık Kanunu, Epidemiengesetz; (EpG) vom 28. September 2012, ist seit 1.1.2016 in Kraft, Und ermöglicht eine früh zeitige Erkennung, Überwachung, Verhütung und Bekämpfung.

cu tarafından bu yetkinin açıkça kanunda belirtilmesi gerektiği ifade edilmiştir.¹⁷⁸

İtalyan Ceza Kanunu'nun 650. maddesinde, kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlık nedeniyle yetkili makamlar tarafından alınmış olan karantina önlemlerine aykırı hareket eden kişiler için üç aya kadar hapis veya 206 Euro'ya kadar para cezası uygulanmaktadır.¹⁷⁹ "Epidemi" başlıklı 438. maddeye göre patojenik (hastalık yapıcı) mikropların yayılması yoluyla salgına kasten neden olan kişi ömür boyu (müebbet) hapis cezasıyla cezalandırılmaktadır. Kanun'un 452. maddesinde söz konusu suçun taksirli şekli "Halk Sağlığına Karşı İşlenen İhmal Suçu" başlığıyla düzenlenmiştir. Buna göre, ihmal göstererek, tedbirsiz ya da özensiz davranarak 438. maddede yer alan salgın suçunun işlenmesine neden olan kişi, ölüm cezasına hükmedilmesini gerektiren taksirli ihlallerde, üç yıldan on iki yıla kadar hapis cezası; ömür boyu hapis cezası verilen durumlarda bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.¹⁸⁰ Fransa'da, "Sağlık Acil Durum Kanunu" adı altında bulaşıcı hastalıklarla mücadele amacıyla çıkarılan ve bir dizi istisnai önlemden oluşan süreli kanun yürürlüktedir. COVID-19 virüsü salgınıyla mücadeleye yönelik, salgının neden olduğu krizin atlatılabilmesi için Fransız hükümeti sağlık acil durum önlemlerini içeren kapsamlı bir düzenlemeler paketi açıklamıştır. Fransa'da 24 Mart 2020 tarihinden itibaren iki aylığına ilan edilen Sıhhi Olağanüstü Hal kapsamında ülkeye girişler bazı gerekçeler ile sınırlandırılmıştır. Acil Durum Kanunu, gerekmesi halinde bir bölgenin tamamında veya bir kısmında acil bir durumun ilan edilmesi imkânı sağlamaktadır. Sağlık Acil Durum Kanunu'nun 2. maddesine göre, karantina kapsamında alınan tedbirleri bir ay içerisinde dört kez ihlal edenlere para cezası ve altı aya kadar hapis cezası uygulanmaktadır.¹⁸¹

¹⁷⁸ Marcel Alexander Niggli, Corona-Krise: Warum der Bundesrat keine Strafen erlassen darf, Neue Zürcher Zeitung-NZZ, 16.04.2020.

¹⁷⁹ Adil Maviş, "Covid-19 Küresel Salgınının Hukuktaki Yansımaları" Covid 19 Salgınının Ceza Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, Ed. Kemal Şenocak, Ankara, Yetkin Yayınları, 2021, s. 1004; Kahraman, s. 761.

¹⁸⁰ Maviş, s. 1004; Kahraman, s. 762.

¹⁸¹ Kahraman, s. 763.

SONUÇ

Yeni Tip Koronavirüs COVID-19 adı verilen salgın hastalık 2020 yılı başından itibaren etkisini genişleterek dünyada yayılmaya devam etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen küresel salgın, ortaya çıkardığı çok çeşitli sorunlarla tüm dünyayı karmaşaya sürüklemiştir. Salgının sosyal düzen üzerindeki olumsuz etkisi hukuk düzenlerini de derinden etkilemiştir.

Gelinen süreçte devletler, toplum sağlığının korunması amacıyla salgın hastalıklarla mücadele edebilmek için halin gerektirdiği, alınması gerekli tedbirleri yetkili merciler eliyle mevzuat dâhilinde almak ve tüm bireylerin alınan bu tedbirlere uygun hareket etmesini sağlamak sorumluluğu altındadır. Toplum sağlığının korunmasına ilişkin olarak yetkili merciler tarafından alınan tedbirlere uyulması bulaşıcı hastalıklarla mücadelede önem arz etmektedir. Bu doğrultuda ülkemizde de bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranılması ceza kanunumuzda bir suç olarak düzenlenmiş ve cezai yaptırıma bağlanmıştır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 195. maddesinde yer verilen “bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma” suçu topluma karşı suçlar arasında kamunun sağlığına karşı suçlar bölümünde düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme ile kanun koyucunun amacının bulaşıcı hastalığa yakalanmış veya ölmüş olan kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan tedbirlere uymayarak kamunun sağlığını tehlikeye maruz bırakan kişilerin fiil ve hareketlerinin engellenmesi olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan TCK’nın 195. maddesinde hüküm altına alınan hastalığın bulunduğu yerin karantina altına alınmasına yönelik yetkili makamlar tarafından alınan tedbirlerin neler olduğunun madde metninde açıkça tanımlanmaması nedeniyle “belirlilik ilkesi” ne; açık ceza normu niteliğinde olan suç tipinin içeriğinin tanımlanması işinin idari makamlara bırakılması suretiyle idarenin düzenleyici işlemleriyle ve hatta bireysel idari işlemleriyle belirlenmesinin de kanunilik ilkesine aykırılık oluşturacağına dair öğretide çeşitli görüşler ileri sürülmektedir.

Madde 195’te yer alan Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranılması hükmüyle korunan hukuksal değer kamu sağlığının

korunmasıdır. Dolayısıyla burada bulaşıcı hastalıkların daha fazla yayılmasının engellenmesi suretiyle toplumu oluşturan bireylerin sağlığına yönelik olası zarar ve tehlikelerin önlenmesi amaçlanmıştır. Buna göre bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan veya uygulanan tedbirlere uymayan herkes suçun faili olabilir. İlgili kanun maddesinde fail bakımından özel bir nitelik aranmadığından burada özgü bir suç söz konusu değildir. Toplumda yaşayan herkesin sağlığının zarar görme ihtimali bulunduğundan suçun mağduru da toplumu oluşturan üyelerin her biridir. Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu her türlü hareketle işlenebileceğinden serbest hareketli bir suçtur.

Suçun tamamlanması için failin yetkili makamlarca alınan tedbirlere herhangi bir şekilde uymaması yeterlidir. Ayrıca alınan tedbirlere uymamak amacıyla cebir, şiddet veya tehdit kullanılmasına gerek yoktur. TCK'nın 195. maddesinde somut tehlike veya zarar şeklinde bir netice aranmadığından suç soyut tehlike suçudur. Yetkili makamlar tarafından karantinaya ilişkin alınan tedbirlere aykırı davranmak veya uyguladıkları tedbirlere uymamak fiilinin icraî ya da ihmali bir hareketle işlenmesi mümkündür.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 195. maddesinde düzenlenen bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu kasten işlenebilen bir suçtur. Buradaki kast, bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan tedbirleri failin bilmesi ve bu tedbirlere bilerek ve isteyerek uymamasıdır. Söz konusu suç bakımından genel kastın varlığı yeterli olup ayrıca failin özel bir saik ile suçu işlemesi gerekli değildir. Ayrıca fiilin taksirli şekli suç olarak TCK'nın 195. maddesinde tanımlanmamıştır.

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu TCK md. 24/1'deki *"kanun hükmünün yerine getirilmesi"* kapsamında işlenmiş ise hukuka uygun olabilir. Kanun'un hükmünün yerine getirilmesi durumunda kanun koyucu Kanun'un hükmünü yerine getiren kimse bakımından sorumluluğu kabul etmemiş ve fiili suç olmaktan çıkarmıştır. Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunda kural olarak TCK md. 25/1'deki meşru savunma hükümleri

uygulanmaz. Hukuka uygunluk nedeni olarak zorunluluk ya da zaruret hali, (TCK md. 25/2) bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçu bakımından mümkündür. TCK md. 26/1'deki hakkın kullanılması TCK md. 195'teki suç tipi bakımından hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilemez.

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunda suçun belirli bir mağduru olmayıp, suç toplumu oluşturan herkese karşı işlendiğinden TCK md. 26/2'deki "ilgilinin rızası" hukuka uygunluk nedeni olarak bu suç tipinde uygulama alanı bulamaz. Failin elinde olmayan istisnai bir nedenden dolayı suçun tamamlanamaması hâlinde TCK md. 195'de yer alan suça teşebbüs söz konusu olacaktır.

Yetkili makamlarca alınan tedbirlere uymayarak başkalarına hastalık bulaştırması halinde meydana gelen neticeye göre, fail hakkında kasten hareket etmişse kasten yaralama (TCK md. 86- 88), başka bir insanı hasta etme kastıyla hareket etmemesine rağmen gerekli dikkat ve özeni göstermeyerek tedbirleri ihlal etmişse taksirle yaralamaya (TCK md. 89) dair hükümler uygulanır. Hastalığın bulaştığı kişinin ölmesi halinde ise neticesi sebebiyle ağırlaşan suç hükümleri uygulanmalıdır. Bu durumda ayrıca TCK md. 195'e başvurulmaz.

Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçunun soruşturulması ve kovuşturulması suçtan zarar görenin şikâyetine bağlı değildir. Bu suçlar resen soruşturma ve kovuşturmaya tabidir. Fail, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Hükmedilecek ceza ertelenebilir. Kısa süreli hapis cezası olduğunda seçenek yaptırımlara çevrilebilmektedir. 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkındaki Kanun'un 11. maddesi bakımından davaya bakmaya asliye ceza mahkemeleri yetkilidir. Yer bakımından yetkili mahkeme, bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere fail tarafından uyulmayan veya tedbire aykırı harekette bulunulan yer mahkemesidir. Dava zamanaşımı süresi suçun işlendiği tarihten itibaren sekiz yıl olarak uygulanmalıdır.

Suç ön ödeme ve 5271 sayılı Kanun'un 253. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde yer alan katalog suçlar içerisinde yer almadığından uzlaştırma kapsamında da değildir. TCK'nın 62. maddesinde yer verilen takdiri indirim nedenleri bu suç tipi için de uygulanabilir. 5271

sayılı CMK'nın 231. maddesindeki hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. CMK'nın 251. maddesinin 1. fıkrasına göre yargılamada basit yargılama usulü uygulanabilir.

Son olarak bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma suçuna ilişkin yaptırımlara diğer ülke mevzuatlarında da çeşitli şekillerde yer verildiği, hatta bazı ülke mevzuatlarında özel olarak Salgın Hastalıklarla Mücadele ya da Salgın Hastalıklardan Korunma Kanunu çıkarıldığı görülmektedir. Ülkemizde 1924 Anayasası döneminde hazırlanan 1930 tarihli ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun birçok açıdan tehlikeli salgın hastalıklarla mücadelede yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Tehlikeli salgın hastalıklarla mücadele konusunda mevzuatımızda bulunan dağınık, eksik, belirsiz, hükümler arasında tutarsızlıklar bulunan hem anlaşılabilirliği hem de Anayasa ile uyumunda sorunlar yaşanan hükümler tespit edilmelidir. Covid-19 salgını ile mücadelede edinilen birikim ve tecrübelerden yola çıkarak konunun tüm paydaşlarıyla müzakere edilmesinden sonra yasama organı tarafından ortaya çıkan ihtiyaçları karşılayabilecek, güncel, kapsamlı, belirsizlikleri ortadan kaldıran müstakil bir Salgın Hastalıklarla Mücadele Kanunu çıkarılmasında fayda vardır.

Kaynakça

Kitaplar

- Acar Hüseyin, Türk Ceza Hukukunda Gönüllü Vazgeçme Kurumu, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2013.
- Akbulut Berrin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- Arslan Çetin/Azizağaoğlu Bahattin, Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.
- Artuk Mehmet Emin/Gökçen Ahmet/Alşahin Mehmet Emin/Çakır Kerim, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.
- Artuk Mehmet Emin/Gökçen Ahmet/Yenidünya Ahmet Caner, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 2009.
- Baumann Jürgen/Weber Ulrich/Mitsch Wolfgang, Strafrecht Allgemeiner Teil, Gieseking Verlag, 11. Baskı, Bielefeld, 2003.
- Bayzit Tuğba, "Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu" COVID-19 Salgınının Hukuki Boyutu (Editör Muhammet Özkes), Onikilevha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 865-898.

- Centel Nur/Zafer Hamide/Çakmut Özlem Yenerer, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 6. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2010.
- Çakmut, Y. Özlem, "Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu", Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan, İstanbul, 1. Baskı, Beta Yayıncılık, C. I, 2014.
- Demirbaş Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.
- Dönmezer Sulhi/Erman Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, 14. Baskı, Der Yayınları, Cilt II, İstanbul, 2019.
- Dönmezer Sulhi/Erman Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt I, 14. Bası, Der Yayınları, İstanbul, 2016.
- Gerçek Hasan, Yorumlu ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu II. Cilt, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.
- Hafizoğulları Zeki/Özen Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Topluma Karşı Suçlar, USA Yayınevi, Ankara, 2017.
- Hafizoğulları Zeki/Özen Muharrem, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara, 2015.
- Hakeri Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 22. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- İçel Kayıhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayınevi, Yenilenmiş Bası, İstanbul, 2016.
- Kangal Z. Temel, "Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu" Özel Ceza Hukuku Cilt V, Onikilevha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2019, s. 433-450.
- Koca Mahmut/Üzülmez İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Malkoç İsmail/Güler Mahmut, (Uygulamada) Türk Ceza Kanunu Özel Hükümler-2, Adil Yayınevi, Ankara, (Yayın yılı belirtilmemiş,)
- Malkoç İsmail, Açıklamalı Türk Ceza Kanunu Cilt III (Madde 150-241), Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2013.
- Maviş Adil, "Covid-19 Küresel Salgınlarının Hukuktaki Yansımaları" Covid 19 Salgınının Ceza Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, Ed. Kemal Şenocak, Ankara, Yetkin Yayınları, 2021.
- Meran Necati, Açıklamalı İçtihatlı Yeni Türk Ceza Kanun, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2007.
- Özbek Veli Özer/Doğan Koray/Bacaksız Pınar, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Özgenç İzzet, Gazi Şerhi, Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005.
- Özgenç İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- Öztürk Bahri/Erdem Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

- Parlar Ali/Hatipoğlu Muzaffer, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu, 2. Cilt, Ankara, 2007.
- Roxin Claus, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, Grundlagen, der Aufbau der Verbrechenlehre, 4. Auflage, München, 2006.
- Soyaslan Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.
- Ünver Yener, Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.
- Yaşar Osman/Gökcan Haşan Tahsin/Artuç Mustafa, Yorumlu- Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, Cilt IV (Madde 147-204), Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2014.

Makaleler

- Kahraman Recep “Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu (TCK md. 195),” Y. 2020, C. 78. S.2, *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*.
- Keklik Ramazan, “Görevi Yaptırmamak İçin Direnme Suçu”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2015, C. 19, S. 4, s. 259- 296.
- Niggli Marcel Alexander, Corona-Krise: Warum der Bundesrat keine Strafen erlassen darf, *Neue Zürcher Zeitung - (NZZ)*, 16.04.2020.
- Nişancı Dilaver, “Salgın Hastalıklar ve Salgın Hastalıklar Özelinde Sağlık Hakkına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Bakış Açısı ile Ulusal Mevzuatın Covid-19 Özelinde Değerlendirilmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y. 2020, S.150, s. 85-122.
- Önok, R. Murat “Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu (TCK md. 195)”, *Anayasa Hukuku Dergisi*, Y. 2020, C. 9, S. 17. s. 147-186.
- Şirin Tolga, “Tehlikeli Salgın Hastalıklarla Anayasal Mücadeleye Giriş”, *Anayasa Hukuku Dergisi*, 2020, C. 9, S. 17, s. 132.

Mahkeme Kararları

- Enhorn/İsveç, AHİM, Karar Tarihi, 25.01.2005, Karar No: 56529/00.
- AYM kararı E. 2017/172, K. 2018/32; R.G. 20.4.2018, S. 30397.
- AYM kararı E. 2010/69, K. 2011/116; R.G. 21.10.2011, S. 28091.
- Yargıtay 5. CD, E.2013/8093, K.2014/12058, Karar Tarihi, 02.12.2014.
- Yargıtay 5. CD, E.2013/809, K.2014/4286, Karar Tarihi, 16.04.2014.
- Yargıtay 18. CD, E.2015/19047, K.2015/1279, Karar Tarihi, 12.05.2015.

